TYGODNIK KATOLICKI.

№ 19. Grodzisk, 13 maja 1870. № 19.

Tygodnik katolicki wychodzi co tydzień w Piątek. Cena prenumeraty 1 tal. 20 sgr. ćwierćrocznie. Listy z zagranicy adresować należy do Poznania (Posen, Grand Duché de Posen). Redakcyja odbiera tylko frankowane korespondencyje. Rękopisy zwracają się tylko na wyraźne poprzednie żądania. Po użyciu ulegają niezwłocznie zniszczeniu.

CONSTITUTIO DOGMATICA

(Dokończenie.)

CAPUT IV.

DE FIDE ET RATIONE.

Hoc quoque perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et tenet, duplicem esse ordinem cognitionis, non solum principio, sed objecto etiam distinctum: principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus, objecto autem, quia praeter ea, ad quae naturalis ratio pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt. Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum per ea, quae facta sunt, cognitum esse testatur, disserens tamen de gratia et veritate, quae per Jesum Christum facta est [14]) pronuntiat: Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo principum hujus saeculi cognovit: nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei [15]). Et ipse Unigenitus confitetur Patri, quia abscondit haec a sapientibus, et prudentibus, et revelavit ea parvulis [16]).

Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quaerit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo; nunquam tamen idonea redditur ad ea perspicienda instar veritatum, quae proprium ipsius objectum constituunt. Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contecta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino; per finem enim ambulamus, et non per speciem [17]).

Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter finem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit; Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem hujus contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus [18]). Porro Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit, fidei depositum custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam, et inanem fallaciam [19]). Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino.

Neque solum fides et ratio inter se dissidere nunquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret, ejusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat; fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur, eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest, ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis juvet atque promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam dimanantia aut ignorat aut despicit; fatetur imo, eas, quemadmodum a Deo, scientiarum Domino, profectae sunt, ita si rite pertractentur, ad Deum, juvante ejus gratia perducere. Nec sane ipsa vetat, ne hujusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo; sed justam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinae doctrinae repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressae, ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent.

Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus quem semel declaravit sancta Mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum. Crescat igitur et multum vehementerque proficiat, tam singulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, in-

14) Joan., I, 17.
15) 1 Cor., II, 7. 9.
16) Matth., XI, 25.
17) 2 Cor., V, 7.
18) Conc. Lat., V., Bulla *Apostolici regiminis.*
19) Coloss., II, 8.

telligentia, scientia, sapientia; sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia [20]).

Canones.

I.

DE DEO RERUM OMNIUM CREATORE.

1. Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium Creatorem et Dominum negaverit; anathema sit.

2. Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non erubuerit; anathema sit.

3. Si quis dixerit, unam eademque esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam; anathema sit.

4. Si quis dixerit, res finitas, tum corporeas tum spirituales, aut saltem spirituales, e divina substantia emanasse; aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia;

Aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum, quod sese determinando constituat rerum universitatem in genera, species et individua distinctam; anathema sit.

5. Si quis non confiteatur, mundum, resque omnes, quae in eo continentur, et spirituales et materiales, secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas;

Aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat seipsum;

Aut mundum ad Dei gloriam conditnm esse negaverit; anathema sit.

II.

DE REVELATIONE.

1. Si quis dixerit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse; anathema sit.

2. Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur; anathema sit.

3. Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et perfectionem, quae naturalem superet divinitus evehi non posse, sed ex seipso ad omnis tandem veri et boni possessionem jugi profectu pertingere posse et debere; anathema sit.

4. Si quis Sacrae Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus, prout illos sancta Tridentina Synodus recensuit, pro sacris et canonicis non susceperit, aut eos divinitus inspiratos esse negaverit; anathema sit.

III.

DE FIDE.

1. Si quis dixerit, rationem humanam ita indepedentem esse, ut fides ei a Deo imperari non possit; anathema sit.

2. Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur; anathema sit.

3. Si quis dixerit, revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cujusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere; anathema sit.

4. Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes de iis narrationes, etiam in Sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegendas esse, aut miracula certo cognosci nunquam posse, nec iis divinam religionis christianae originem rite probari; anathema sit.

5. Si quis dixerit, assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci; aut ad solam fidem vivam, quae per charitatem operatur, gratiam Dei necessariam esse; anathema sit.

6. Si quis dixerit, parem esse conditionem fidelium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici justam causam habere possint, fidem, quam sub Ecclesiae magisterio jam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint; anathema sit.

IV.

DE FIDE ET RATIONE.

1. Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari; anathema sit.

2. Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri, neque ab Ecclesia proscribi possint; anathema sit.

3. Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando, secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo quem intellexit et intelligit Ecclesia; anathema sit.

Itaque supremi pastoralis Nostri officii debitum exequentes, omnes Christi fideles, maxime vero eos, qui praesunt vel docendi munere funguntur, per viscera Jesu Christi obtestamur, nec non ejusdem Dei et Salvatoris Nostri auctoritate jubemus, ut ad hos errores a Sancta Ecclesia arcendos et eliminandos, atque purissimae fidei lucem pandendam studium et operam conferant.

Quoniam vero satis non est haereticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errrores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt; omnes officii monemus servandi etiam Constitutiones et Decreta, quibus pravae ejusmodi opiniones, quae isthic diserte non enumerantur, ab hac Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt.

Datum Romae in publica Sessione in Vaticana Basilica solemniter celebrata, anno Incarnationis Dominicae millessimo octingentesimo septuagesimo, die vigesima quarta Aprilis, Pontificatus Nostri Anno vigesimo quarto.

Ita est.
Josephus, Episcopus s. Hippolyti
Secretarius Concilii Vaticani.

---

20) Vinc. Lir. Common., n 28.

KORESPONDENCYE.

(X) **Rzym** *5 maja.*

Schemat o nieomylności już przedłożony, i w deputacyi *de fide* co dzień, kiedy tylko nie ma kongregacyi, roztrząsany. Ks. Prymas przeto dzień w dzień wielce zajęty pracą. Opowiadają, że biskup Dupanloup wyszedł z auli Soborowéj, gdy rozdawano schemata o nieomylności. Co do przyjęcia jednego katechizmu ogromną większością zgodzili się nań Ojcowie.

Ojciec św. zewsząd odbiera adresa z wyznaniem wiary w Nieomylność Papieża, gdy z urzędu swego wyrokuje o sprawach wiary św. i obyczajów.

Kwestya co do wczesności doktryny o Nieomylności Papieża już rozstrzygnięta przez to, że taka ogromna większość biskupów żądała jéj wniesienia na Sobór i orzeczenia jéj dogmatycznego. Teraz już tylko może być rozprawa o saméjże istocie rzeczy, czy nauka ta jest dana w objawieniu bożém, przechowana w tradycyi Kościoła, czy nie. Najnowsze broszury już téż z tego punktu rzecz biorą. jak np. wydana w Neapolu pod godłem: „sine ira et studio", co w Rzymie, i bardzo słusznie przełożyli na: „*cum ira* et studio". Zawiera ona wszystko, co można powiedzieć przeciw *nieomylności.*

Już i Biskupi amerykańscy dwaj: Kenrick, biskup ze Saint-Louis i arcybiskup Purcell z Cincinnati w swym liście do biskupa orleańskiego wystósowanym, biskupowi *Spaldingowi,* który straszliwe ciosy zadał biskupowi Dupanloup z powodu ostatniego jego listu do arcybiskupa Dechamps, żądają, żeby większość nie narzucała mniejszości opinii swych za artykuł wiary. Jestto bezsilna protestayca. Najpierw doktryna o *Nieomylności* nie jest jedynie opinią, lecz powszechną nauką w Kościele wszystkich teologów, ma zasadę w piśmie św., w tradycyi i w tym fakcie historycznym, że Papieże zawsze działali w przekonaniu swéj nieomylności, a Kościół ich wyrok przyjmował. A co do tego, czy większość może przeciw głosom mniejszości uchwalić wyroki nawet co do wiary, rzecz już jak najdokładniéj rozstrzygnięta na mocy świadectw historyi.

Nawet na Soborze Trydenckim zasada ta, że *unaniminitas moralis* jednomyślność potrzebna w wyrokowaniu, nie była zawsze zastósowana. I tak wyrok Soboru unieważniający małżeństwa tajemne wydany przez 156 biskupów naprzeciw 59. Wziąwszy propozycyą całéj liczby Ojców do liczby oponentów na Soborze Trydenckim i na Soborze obecnym Watykańskim będziem mieli stosunek wcale nie korzystny dla dzisiejszéj mniejszości.

Rozeszła się tu pogłoska, że rząd pruski miał przestrzédz tych biskupów swoich, którzy należą do opozycyi, żeby nie posuwali się do ostateczności, gdyż mogliby się za powrotem narazić na wiele trudności i nieprzyjemności. Jestto atoli rzecz więcéj, aniżeli wątpliwa. Za to więcéj pewna ta wiadomość, że rząd bawarski, odkąd usunął się książę Hohenlohe, takowe ostrzeżenie przesłał biskupom bawarskim. Rzeczywiście wielkie podobno jest pomiędzy katolikami bawarskimi oburzenie z powodu występowania fallibilistów i z powodu całéj chryi doellingerowéj.

Ciekawa rzecz zestawić dwa pisma niewierne francuskie *Revue de deux Mondes* i angielską liberalną *Pall-Mall* gazetę. W *Revue* jakiś pastor *Présensé* tak pisze o Papieżu z powodu kwestyi nieomylności: „Papież uważa dziełem bożém Syllabus, robotę Jezuitów i szczérze wierzy w nieomylność Papieży téż jako w prawdę bożą. — Jezuici znaleźli w nim podporę o tyle szacowniejszą, że jest szczéry. Nie ma duszy prostszéj, czystszéj. Jego pobożność głęboka, ale również ślepa, jak najlichszéj wieśniaczki z kampanii rzymskiéj. Kościół w czasach, które przechodzimy, nie mógł mieć Papieża więcéj czcigodnego a oraz niebezpiecznego". Dawna w tym zwrotka dawnéj piosenki: Papież święty, ale miałkiego rozumu, za nos się wodzić daje; i że tak mało rozumuje, a głęboko wierzy, niebezpieczny, bo fanatyk sam i fanatyzuje drugich.

Gazeta *Pall-Mall* dziwi się Dr. Newmannowi, „jak można wierzyć w nieomylność Papieża, a używać słów jak najgwałtowniejszych przeciw tym, którzy żądają jéj ogłoszenia"; dziwi się: „że ktoś cenić może bardzo duchownego przewodnika niebłądzącego (Sobór), a że jednak chciałby ograniczyć jego uchwały; dziwi się, że *jure divino* z ustanowienia bożego jest u katolików ustanowiony król myśli, sędzia w sprawie religii (Papież), a że jednak chcianoby do tego króla zastósować formy i hamulce, wymyślone dla monarchów konstytucyjnych". „Wszystko to, dodaje, kłopotu nas nabawia". Zarzuca nadto Dr. Newmannowi, że wcale nie pytany, czyni wyznanie wiary przed publicznością angielską; a niepojmuje zarazem, że jeśli już to wyznanie wiary chciał złożyć, nie uczynił go jasno, dobitnie, zamiast czego dał mgliste słowa, „iż wierzy, że Papież jest *centrum unitatis* i Namiestnikiem Chrystusowym." Wzmiankuje, że wcale nie przekonał nikogo, iż się nie chwieje we wierze. *Tablet* wziął w obronę prawowierność sławnego Dr. Newmana; ale przeciw morderczéj krytyce gazety *Pall-Mall* nie zdolna obronić dzisiejszego postępowania sławnego konwertyty.

Bawił w wieczném mieście ks. Ratisbonne, który z żyda cudownie się tu nawrócił w kościele *Andrea delle Frate.* Obecnie wyjechał do *Genazzano* na odpust, gdzie cudowny jest obraz al fresco, przeniesiony cudownie ze *Skutari* w r. *1467.* W r. 1856 deputacya Epirotów ze Skutari żądała zwrotu Madonny *di buon consiglio* „dobréj rady"; ale musieli poprzestać na wiernéj kopii, którą umieścili w kościele umyślnie dla świętego obrazu zbudowanym.

W *Osservatore* zamieszczony był cały list ks. Piotrowicza i znaczny ustęp z *Unii.* Podobno samże Ojciec św. miał sobie życzyć rozgłoszenia tego listu, napisanego z mocą ale i z dziwnym humorem.

Na żądanie, żeby memorandum hr. Daru przedłożyć Soborowi, dał Ojciec św. kategoryczną odpowiedź odmowną; jak zresztą nie wypadało mu uczynić bez uchybienia sobie.

Niedawno Ojciec św., przyjmując ochotników swych w ogrodach Watykańskich, wpośród wielkiego tłumu ludu, przemówił bardzo pięknie:

„To tłumne zebranie wokoło mnie, jest mi jednym z dowodów przywiązania szczerego ludu rzymskiego. Jest mi téż dowodem, że wielkość tego miasta bierze początek w obecności i przemieszkiwaniu w jego murach Namiestnika Chrystusowego. Dziękuję wam wszy-

stkim, którzy mię otaczacie; a wam przedewszystkiem, nowa legio, a to tym więcéj, że z własnéj woli się uzbroiliście, i że wasze poświęcenie jest dobrowolne. Widzę w tém akt miłości pełnéj zasługi przed Bogiem, godnéj czci, podziwienia i wdzięczności u ludzi. Dam wam pamiątkę; będzie nią medal z wyobrażeniem św. Piotra i Pawła po jednéj stronie; po drugiéj jest obraz — powiem wam czyj — jest obraz papieża i Następcy Apostołów. Patrząc nań przypomnicie sobie słowa Chrystusa, który widząc pieniądz, zapytał czyj tam jest obraz i napis? Cezara. Więc odrzekł, trzeba oddać Cezarowi, co jest Cezara. I otóż, moje drogie dzieci, toż właśnie czynić będziecie; bronić będziecie Cezara, bronić będziecie Jezusa Chrystusa i oraz domów swoich i rodzin. Wasze poświęcenie napełnia mię uczuciami miłości, wdzięczności, w dowód czego daję wam z całego serca błogosławieństwo. Daję wam je na boje i na całe życie wasze, bo i życie jest bojowaniem. Daję wam je w życiu i śmierci i na wieczność całą".

Veneto cattolico podał słowa Ojca św. w sprawie pism katolickich, któreby przekonać o błędzie powinny wszystkich tych, co tak bardzo drażliwi na każde słowo dzienników katolickich.

„Możnaby powiedzieć (mówił Papież na audyencyi, którą udzielił Wenecyanom), że dziennikarstwo żyje na koszt Soboru i nim zapełnia swoje łamy. Kłamstwa, przesady wszystko dlań dobre. Szczęściem, że we Włoszech mamy téż dobre dzienniki, które osłabiają wpływ złych. Powiem wam nawet, że w żadnym kraju, stósunkowo biorąc, nie ma tyle dzienników dobrych, ile we Włoszech. I wy, w Wenecyi, macie dobry dziennik: czytam go niekiedy; jest prawdziwie dobry.

„A jednak chcianoby, żeby prasa katolicka milczała. Mógłbym, ale nie chcę, wymienić wam pewne osoby, które nie tylko obecnie, lecz przed dziesięciu laty prosiły mnie, żeby nakazać milczenie prasie katolickiéj; wedle nich, jest ona przyczyną tyle złego dla Kościoła Chrystusowego.

„Wiecie, com odpowiedział? — Bardzo chętnie, panowie, ale pod warunkiem, że mi zaręczycie, iż na przyszłość nie będzie żadnego pisma anikatolickiego.

„I cóż to jest doprawdy? Ci panowie chcieliby zamknąć usta innym, żeby sami za wszystkich mówić. Nie twierdzę, żeby żadne pismo katolickie nie mogło zboczyć kiedy: obowiązani pisać bez ustanku, nie dziw, że w każdéj chwili nie miarkują pióra. O! w naszym czasie te dzienniki są zaprawdę konieczne i czynią wiele dobrego."

We Włoszech „jedność" mechaniczna coraz więcéj się rozkłada chemicznie; gryzącym kwasem jes ta „moralność i wolność", w imię których ongi walczono przeciw wywłaszczonym książętom i Papieżowi. Jaka ta moralność, można wnosić ztąd, że statystyka urzędowa wykazuje 8234 samych morderstw; a ileżto jeszcze popełniono takich, których omdlałe ramię sprawiedliwości państwowéj nie dosięgło!

„Wolność" szerokiego pola sobie szuka w swawoli i buntach coraz to nowych. Dzienniki przepełnione opisami mordów, powstań cząstkowych, odkryć broni i prochu: wszystkie opłakują stan rzeczy dzisiejszy. A deputowami, miasto wziąść się do zaradzania złemu, radzą nad tem, co im się najpotrzebniejsze wydaje, nad obdarciem do reszty Kościoła. Republikanie w jasny dzień spiskują, mordują jednych, drugich do złożenia urzędu przyniewalają grozą. Już głośno, że włoscy republikanie spiknęli się z francuzkimi i hiszpańskimi, żeby znów broń podnieść. Może z tym ruchem niecnym w związku stoi i to, że znów i tu w Rzymie rewolucyoniści zakładają prochy. Miano tu odkryć miny założone w koszarach legii antybskiéj. Już dla samychże ludożerczych sposobów walki, jakich używa sekta podziemna, jest ona przeklęta i bezecna. Jak *Perseveranza* pisze, konspiracya republikańska szérzy się ogromnie od Medyolanu do Gallipoli, i że co chwila wypadki coraz to inne stwierdzają jéj rozgałęzienie.

Corriere italiano mówi: „stan rzeczy w kraju jest groźny, nie masz już porządku publicznego, a napaści przeciw bezpieczeństwu powszechnemu i osobistemu są nieszczęściem wypadkami codziennymi". *Nazione* przyznaje nie tylko, że rząd włoski wielce zagrożony, ale nadto dodaje, że złe stalo się tak wielkie, iż ani nawet Mazzini nie umiałby powstrzymać Włochów od spiskowania przeciw państwu i obecnemu porządkowi rzeczy. *Arena* organ konserwatystów a oraz rządowców, obwinia rząd, że podsycił ten pożar, który już ogarnia nieszczęśliwy półwysep. „Niezadowolenie, mówi, które powstało w skutek taxy na mlewo w dziwny sposób posłuży zamysłom sekciarzy. *Możnaby powiedzieć, że rząd działał w zgodzie z Mazzinim*; niezawodnie ta taxa więcéj korzyści przyniosła rewolucyi, aniżeli państwu, a *za pierwszą sposobuością* kmiecie niechybnie dopomagać będą mazzinistom."

Jawny dowód na tych włoskich konserwatystach, że nie trzeba się nigdy chcieć posługiwać rewolucyą. Cóż uczynił innego Bettino Ricasoli we Florencyi, Marco Minghetti w Bolonii, Liborio i Nunziante w Neapolu i tylu innych nad to, co teraz chcą przeprowadzić republikanie. Niegdyś krzyczeli konserwatyści i umiarkowani, oszołomieni myślą jedności: precz z Papieżem! — dziś podobny okrzyk: precz z królem podnoszą republikanie. Prawdziwym konserwatystom było trzeba w onczas, gdy w jedność mechaniczną zbijano dawne osobne organizmy państewek włoskich, po obaleniu tronów, wypędzeniu dynastyi narodowych, wonczas trzeba było żałobę przybrać wedle słów wieszczych de Maistr'a: „Trzeba przywdziewać żałobę, gdy królowie dwaj toczą z sobą wojnę i gdy jedna monarchia drugą niszczy."

Przed dwoma laty jeden z Włochów, Emanuela poddanych, z którym spotkałem się w podróży, powiedział mi: że słusznie jeden z ich poetów wyrzekł: „Italio moja droga, tyś za piękna, żebyś mogła być szczęśliwą". Cóżby dziś powiedział, gdy wszystko zapada w jakieś straszne tonie, wedle wieszczego słowa samegoż Emanuela „audiamo al fondo" zapadamy w głębie! —

Wszyscy księża wyjechali już dzisiaj do kraju: jedni do Loretu, jak ks. dziekan Pestrych i ks. prałat regens Likowski; reszta wprost do Florencyi. Złączywszy się w Foligno mają pokrótce zabawić w *bella Firence,* gdzie na 8go zapowiadano rewolucyą, a więc

przybyćby mogli na teatr niezwykły; ztamtąd udadzą się przez południowe Włochy na Monachium.

P.S. Przez omyłkę znaczną, zdaje się, kilka wierszy wydrukowano w numerze 17, że kolegium polskie podejmowało u siebie na święconkę rodaków wszystkich i wielu biskupów. Choćby niezawodnie wielkim to było zaszczytem dla kolegium, ale jest rzeczą niepodobną; bo kolegium ubogie, bardzo ubogie. Podejmował u siebie z gościnnością taką wszystkich pan hr. Cieszkowski, a który i o kolegium polskiém nie przepomniał.

Ojciec św. odwiedził posiedzenie archeologów, które baron Visconti urządził w dobrze zachowanéj, niedawno odkrytéj swietlicy pałacu Cezarów. Niezawodnie myśl to bardzo szczęśliwa wpośród samychże starożytnego świata pomników mówić o nich; i do pałacu Cezarów na opowiadanie świetności ich dawnéj i niepowrotnego ich upadku, mieć słuchaczem spadkobiercę ich tronu i monarszéj purpury. Jednak cała świetność téj purpury i trwałość tego tronu, aż do końca wieków jest zkąd indąd; nie z dziedzictwa Cezarów; jest ztąd, że Cezarów spadkobiercą stał się biedny rybitwa Galilejski, Piotr, w osobie swych następców.

Ojciec św. mianował szambelanem swoim nadliczbowym honorowym ks. Kazimierza Szołdrskiego, penitencyarza przy Archikatedrze poznańskiéj.

(br) **Lwów.**

(Ciąg dalszy.)

Niesłusznie i z krzywdą św. Jana złotoustego pisarz tego artykułu chcąc okazać, iż w piątym wieku nieznane było pierwszeństwo władzy Papieża w całym Kościele, twierdzi, iż on uznawał powagę Soboru carogrodzkiego z r. 381 i co do karności kościelnéj, choć go Stolica Apostolska jedynie tylko co do nauki wiary potwierdziła, i że oparty na wyrokach dysciplinarnych tego Soboru, powagą Patryarchy carogrodzkiego, złożył w Azyi mniejszéj Biskupów niegodnych, święcąc innych na ich miejsce. Bo najprzód nigdzie w swych 230 listach, które do nas doszły, nie daje sobie tytułu Patryarchy, ale tylko Biskupa carogrodzkiego: toż w liście swym do Papieża św. Innocentego I. nieważność zborzyszcza, które go z godności złożyło, nie ztąd ukazuje, iż Teofil Aleksandryjski, które je był zwołał, temu był niższym albo przynajmniéj jemu tylko równym, ale jedynie tylko ztąd, iż on to zborzyszcze, wbrew przepisom kościelnym, zwołał w obcéj sobie prowincyi kościelnéj: wreszcie gdyby Jan św. władzę swoją, jako Patryarchy carogrodzkiego, w mocy pierwszego Soboru carogrodzkiego nad Azyą mniejszą rozciągnął, jak pisarz tego artykułu twierdzi, byłby widocznie przywłaszczycielem cudzéj, t. j. Patryarchy carogrodzkiego, władzy; bo jak sam nieuważny artykułu tego pisarz nieco niżéj słusznie pisze, nie powagą Synodu carogrodzkiego z r. 381, lecz ledwo 28 kanonem Synodu chalcedońskiego z r. 451. Azya mniejsza, Pont i Tracya zostały od Patryarchy antyocheńskiego ustąpione carogrodzkiemu, gdy tymczasem św. Jan złotousty już w r. 407 poszedł był po nagrodę niebieską. Choć i tych krajów przywłaszczenie było nieważném, bo ten 28 kanon ukuty został chytrością Anatoliusza, Patryarchy carogrodzkiego, od niektórych tylko Biskupów wschodnich już po zamknięciu Soboru i bez przytomności posłów papiezkich, zkąd téż od Papieża św. Leona I. został odrzuconym. Pod tym wprawdzie pretextem przywłaszczenia sobie cudzéj z krzywdą Patryarchy antyocheńskiego władzy Jan św. został na zborzyszczu Teofila Aleksandryjskiego potępiony; ale wcale niesprawiedliwie, gdyż listy św. Jana ukazują, iż nie powagą Patryarchy carogrodzkiego, ale Synodów Azyi mniejszéj, na których był od Biskupów téj, jak wtenczas mówiono, dyecezyi wezwany, złożył on niegodnych Biskupów, a innych poświęcił, a zatém nie własną, ale sobie od tych, którzy według ówczesnych przepisów kościelnych do tego prawo mieli, delegowaną powagą. Że zaś św. Jan złotousty dobrze już wtenczas, t. j. V. Kościoła wieku, znał pierwszeństwo władzy Papieżów nad całym Kościołem, a ztąd niemniéj na Wschodzie, jak na Zachodzie, aż nadto okazuje, iż nie do Wschodnich Antyochyi lub Jerozolimy Patryarchów, lecz do Papieża św. Innocentego od wyroku tego zborzyszcza apelował, prosząc go, aby swoją powagą skasował, bo nikt nie apeluje jedno do wyższego.

Przywłaszczenie sobie Jana Postnika tytułu Patryarchy całego Kościoła było próżném i bez żadnego skutku; bo najprzód ani on, ani jego następcy nie byli nigdy w Kościele za takiego Patryarchę uznani. Co więcéj, sami się nie znali do téj godności, gdyż żaden z nich nie odważył się zwołać Biskupów całego świata na Sobór powszechny, które i potém zwołane były, nie od nich, ale Papieżów, jak trzeci i czwarty carogrodzkie i drugi nicejski od Papieżów św. Agatona, Hadryana I. i Hadryana II. Nadto ci sami Patryarchowie uznawali pierwszeństwo władzy w całym Kościele Papieżów, już to po wyborze swym prosząc od niego o potwierdzenie, już to apelując i do niego od wyroków synodalnych: jak święci Jan złotousty, Flawian, Ignacy, a wreszcie złożenie ośmiu Patryarchów tych powagą jedynie Papieżów, bez żadnego Synodu, o czém Papież Mikołaj I. w liście do cesarza Michała III. świadczy, było zawsze w całym Kościele, niemniéj na Wschodzie, jak na Zachodzie, ważném uznane. Że zaś Stolica Apostolska i temu tytułowi hardemu i 28 kanonowi chalcedońskiemu sprzeciwiała się nie z jakiéjś ambicyi, ale z poczucia swego obowiązku, ztąd się ukazuje, iż z jednéj strony tytuły te nie uwładzały powadze Papieżów, a z drugiéj z krzywdą Patryarchów, aleksandryjskiego, antyocheńskiego i jerozolimskiego były wbrew VI. kanonowi nicejskiemu przeciwne, a Papieża, jako najwyższego rządzcy Kościoła ścisłym jest obowiązkiem i przywileju swych podrzędnych bronić i zachowania przepisów kościelnych pilnować. Do tego Biskupi carogrodzcy sobie te tytuły bez żadnego słusznego powodu przywłaszczali, bo jak dobrze Papież Gelasyusz w liście do Biskupów Bardanii zauważył, śmiesznością jest Biskupa carogrodzkiego przeto nad innych wynosić się, że Carogród jest Stolicą cesarzów, którzy również Stolicą swoją mieli w Medyolanie, Rawennie, Syrmium i Trewirze, a przecież Biskupi tych miast przez to bynajmniéj nie zostali wywyższeni nad innych.

Że pierwsze Sobory na Wschodzie były po większéj części od cesarzów zwołane, to prawda. Ale czemu pisarz tego artykułu nie dodał, że zwołanie to, wyjąwszy pierwszego carogrodzkiego Synodu, który też przeto jedynie co do nauki wiary przez potwierdzenie

Papieża św. Damaza powagę Synodu powszechnego otrzymał, nigdy nie było bez wiedzy i zezwolenia Papieżów, gdyż o tém nietylko historycy kościelni, a to nie łacińscy, lecz greccy, jak Teodorik, Sokrates, Sozomen wyraźnie świadczą, ale i same nawet powszechne Sobory, chalcedoński i drugi nicejski; gdyż w pierwszym Dyoskor, Patryarcha aleksandryjski, przeto nie był przypuszczony, „iż śmiał Synod bez powagi Stolicy Apostolskiéj składać, co nigdy nie było wolnem i nigdy też nie było", a drugi wyrzekł nieważność Synodu carogrodzkiego od casarza Konstantyna Kopronima zwołanego przeto, iż od cesarza bez zezwolenia Papieża był uczyniony.

Twierdzenie pisarza tego artykułu: „W tych czasach (t. j. w V. wieku) Prymat rzymski nie był jeszcze, jak teraz rozwinięty", jest dwuznaczne, bo może znaczyć, iż Kościół wtenczas nie znał tych Primatu praw, których teraz zna, a że właśnie w tém fałszywém znaczeniu słowa te są napisane, ukazują bezpośrednio następujące: „Wtenczas nie słuchano, jak teraz, bezusłownie postanowienia rzymskiego Biskupa", albo może téż znaczyć, iż wtenczas używanie tych praw nie było tak częste i obszerne, jak teraz. W tém znaczeniu twierdzenie to jest prawdą, ale bynajmniéj nie dowodzi, iż wtenczas prawa Primatu rzymskiego były mniejszemi, niż są teraz: bo temu jedyną przyczyną była trudność w udzieleniu się z Kościołami zwłaszcza odległemi w Azyi i w Afryce wschodniéj. Ponieważ nie było wtenczas poczt, ani nawet wszędzie dobrych dróg, a tém mniéj telegrafów, kolei żelaznych i statków parowych, jak teraz, musiano zawsze umyślnych posłańców wyprawować, którzy wiele czasu i znacznych kosztów do tych podróż potrzebowali Przecież pomimo tych trudności i wtenczas niemniéj, jak teraz, ważniejsze Kościoła sprawy nie mogły być bez powagi Papieżów ostatecznie ukończone, o czém historycy kościelni, a to i greccy, i właśnie w tych wiekach żyjący świadczą. Ztąd wtenczas, jak i teraz, wszczęte i na Wschodzie spory o prawdach wiary mogły jedynie powagą Stolicy być roztrzygnięte, jak między innemi listy św. Bazylego IV. i do św. Atanazego i do Papieża św. Juliusza I. świadczą, jako też późniéj św. Sofronyusz, Patryarcha jerozolimski, posyłając Biskupa doreńskiego, Szczepana, do Papieża św. Marcina I. Wtenczas już Biskupi na Synodach nawet złożeni na Stolicy rzymskiéj apelowali, jak np. św. Atanazy aleksandryjski, Paweł, św. Jan złotousty. św. Flawian, św. Ignacy, carogrodzcy Patryarchowie. Ztąd wtenczas, choć niżsi Biskupi na Synodach wybrani wnet i bez wyraźnego Papieża potwierdzenia, święceni bywali, przecież Patryarchowie nowo wybrani musieli i prosić i otrzymać potwierdzenie Papieża, aby być prawnemi. Ztąd już wtenczas samychże Patryarchów wschodnich Papieże, bez żadnego Synodu, własna jedynie urzędu swego powagą władali, a i cały Wschód miał to złożenie za prawne, jak wyżéj wspomniony list Papieża Mikołaja do cesarza Michała świadczy.

(Dokończenie nastąpi.)

---

* **Z dekanatu ołobockiego** *5 maja.* Jednem z towarzystw prawdziwie chrześciańskich i cywilizacyjnych, a tyle zapoznanych szczególniéj w katolickiéj Polsce, jest stowarzyszenie św. Franciszka Ksawerego ku wspieraniu misyi zagranicznych. Katolickiéj Francyi słuszna należy się pochwała, że na jéj ziem myśl tak piękna i szlachetna należyte znalazła uznanie i poparcie. Stowarzyszenie to w r. 1823 założone tak się w ciągu lat kilkadziesiąt po całym kraju rozszerzyło, że dziś nie ma i najuboższéj parafii, w któréjby choć kilkudziesięciu towarzystwo to nie liczyło członków. — Obok stowarzyszenia tego niebawem jako filia utworzyło się we Francyi towarzystwo dzieci celem wykupywania dziatek pogańskich, a opuszczonych i na głodową śmierć przez własne matki wskazanych, i wychowywanie ich po zakładach katolickich. Kilka lat późniéj założono we Francyi jeszcze trzecie towarzystwo podobne mające na celu wykupowanie niedoletnich dzieci murzynów. Nawracanie bowiem murzynów na ustawiczne a prawie niepokonane u misyonarzy napotykało trudności z tego głównie powodu, że klimat środkowéj Afryki zabijającym jest dla Europejczyków. Powzięto więc zamiar bardzo praktyczny — wykupywać dzieci murzynów, chować je po chrześciańsku i po należytém wykształceniu sposobić je do stanu duchownego, aby za pomocą kapłanów autochtonów dzieło nawrócenia ludów czarnych przyspieszyć. Powyższe towarzystwa obok licznych innych stowarzyszeń religijne mających cele — znakomicie się rozwijają we Francyi za staraniem gorliwego o chwałę Bożą episkopatu i duchowieństwa.

I u nas w Polsce stowarzyszenie św. Franciszka Ksawerego znane jest wiernym — bo corocznie kapłani wedle rozporządzenia Arcypasterza z ambon lud do tych składek zachęcają i wykładają mu błogie towarzystwa tego owoce. Ale, niestety, z przykrością wyznać przychodzi, że w katolickiéj Polsce, gdzie się i tak zwana inteligencya chętnie do katolicyzmu przyznaje — tylko prawie lud wierny nie szczędzi ofiar na cel tak wzniosły. Obywatelstwo nasze na cel tyle chrześciański — cywilizacyjny i postępowy, choć ma na wszystko — z małym wyjątkiem jest nader obojętne i nie przyczynia się ofiarą swoją do wyjarzmienia ludów dzikich z niewoli pogaństwa i błędu. Widząc, że u nas głównie lud żywy bierze udział w stowarzyszeniu tak szlachetném, nie możemy pojąć, dla czego roczniki rozkrzewiania wiary miesięcznemi wychodzące poszytami, tak mało są ludowi przystępne. Czytamy w nich nieraz bardzo ciekawe szczegóły męczeństwa i prac misyonarzów naszych, tych prawdziwych spadkobierców ducha św. Franciszka, Apostoła Indyi — dowiadujemy się z nich o niezłomnéj wierze nowonawróconych chrześcian — o charakterze i zwyczajach ludów dzikich cywilizowanemu światu nie znanych — ale wszystkie te szczegóły jakkolwiek ciekawe i interesowne, w taką są ubrane szatę, że ludowi trudno z tych opisów dowiedzieć się czegoś o błogich stowarzyszenia owocach. Byłoby zatém pożądane, a dla rozwoju towarzystwa w naszych stronach zbawienne, aby panowie zajmujący się tłumaczeniem tychże roczników zechcieli na przyszłość przystępnym i popularnym językiem zachęcić lud, który stósunkowo najwięcéj na cel ten płaci, do czytania tych najświeższych kart martyrologii chcześciańskiéj — bo forma dotychczasowa, co wiemy z doświadczenia — lud od czytania odstręcza.

Przy téj sposobności miło nam podzielić się z wami

wiadomością o całkowitéj restauracyi kościoła w Lewkowie. Z kościoła tego wystawionego z cegły kosztem ś. p. dziada dzisiejszego właściciela dóbr lewkowskich p. Lipskiego — wyjęto dawniejszą podłogę z desek, a dano nową posadzkę z pięknych marmurowych flisów. Ołtarz wielki, w którym widać zaraz w drzwiach kościoła obraz obszernych ram, a wybornego pędzla, przedstawiający „Przenajświętszą Rodzinę“, oświecony promieniem słońca dobywającém się do świątyni przez różnokolorowe szyby — ozdobiony kolumnami z czarnego marmuru, imponująca przedstawia całość, która mimowolnie przenosi myśl widza na górę Lecha do katedry Bolesławów, gdzie w podobnym guście choć naturalnie w większych rozmiarach, zbudowane są ołtarze. Boczne trzy ołtarze także marmurowe, z których w jednym mieści się obraz „Matka Bozka z dziecią̨tkiem Jezus“ wedle oryginału Murillego — z wielkim ołtarzem piękną stanowią harmonię. — Tuż przy kościele zdobi wieś mały ale piękny domek w gotyckim zbudowany stylu służący za ochronkę biednych dziatek, pielęgnowanych przez cztery służebniczki. Słusznie teraz po najnowszéj restauracyi kościół lewkowski do najpiękniejszych w okolicy naszéj świątyń zaliczyć można. Jakkolwiek parafia lewkowska wiele dobrego zawdzięcza pracy i staraniom swego proboszcza, jednak minęlibyśmy się z prawdą, gdybyśmy po złożeniu tak wymownego dowodu uznać nie mieli starania i gorliwości o dom Boży p. Lipskich, których serce w każdym czasie gotowe jest do ofiar, ilekroć tego wymaga chwała Boża i potrzeba narodowa.

W miesiącu maju r. b. obchodzi katolickie gimnazyum ostrowskie dwudziestopięcioletnią rocznicę swego założenia. Wspominamy o téj sprawie w piśmie kościeném, bo drogi nam jest zakład, który Kościołowi tyle zacnych wychował kapłanów. Pochwalić też musimy katolicką myśl komitetu zajmującego się urządzeniem tego obchodu, iż za dusze założycieli gimnazyum, ks. Radziwiłła, ks. Kompałę, proboszcza, i Wojciecha Lipskiego, poważanego i znanego powszechnie w swoim czasie z prawdziwie ojcowskiéj nad ludem opieki, z wypróbowanéj zacności i niespolitéj nauki — coroczne zamierza zakupywać w kościele ostrowskim eksekwie. — Z dniem 1go maja rozpoczęło się nabożeństwo w następujących, o ile wiemy, dekanatu ołobockiego kościołach — w Droszewie, Ociażu, Skalmierzycach, Lewkowie, Gostyczynie, Sobótce i Rososzycy. Lud tłumnie zwiedza świątynie żebrząc pokornie wstawienia się u Chrystusa Niepokalanéj Dziewicy — królowéj nieba i ziemi.

Stowarzyszenie Gustawa Adolfa, jego organizacya i działalność.

(*Der Katholik 1. 1870.*)

(Dokończenie.)

Niepodobno pominąć czasopism i gazet, które towarzystwo wydaje. Ma ono bowiem swe tygodniki kościelne i gazety kościelne w dość znacznéj liczbie; „Fliegende Blätter“ wychodzą i nad Renem, na Pomorzu i niemiecko-słowiańskie kraje Austryi mają także Fliegende Blätter.

Niemniéj kształtuje się i literatura budująca tego stowarzyszenia. Prof. Dr. Fricke w Lipsku wydaje kazania, daléj są też dwa zbiory pieśni kościelnych dla towarzystwa Gustawa Adolfa; a nie zmęczony w pracy Dr. Zimmermann napisał: „Beiträge zur vergleichenden Homiletik, Predigten an Gustav-Adolph's-Festen nach Text, Thema und Disposition.“ Niepodobna nam było wszystkie pisma wyliczyć, wyjęliśmy tylko te, które nas bliżéj obchodzić mogą, ale prawie każda prowincya ma rok w rok i swoje czasopisma i tyle innych jeszcze dziełek. — Apostołowanie przez druki i pisma nie bardzo jest wprawdzie skuteczne, takie jest przekonanie nasze, za którém i niejedno przemawia doświadczenie, jednakże owoce dzieł i piśmideł protestanckiego stowarzyszenia Gustawa Adolpha są niezawodnie wielkie i wpływy bardzo skuteczne. Już to samo, że publiczność czyta tyle pism, świadczy, że się i zajmuje tą sprawą, że takich jest zdań i przekonań jak toż towarzystwo, że wreszcie nieraz nie mając tych przekonań, nabywa je przez to czytanie. Że zaś nie napróżno drukują się te dzieła, to dowodzi ilość egzemplarzy, która się rozchodzi. Fliegende Blätter jest 100,000 egzemplarzy, z których 1,500 członków małego stowarzyszenia rozbiera; a „Philadelphia“ przyniosła redakcyi w drugim już roku 217 talarów.

Sposób tych pism protestanckiego apostolstwa jest bardzo pobożny, że tak powiemy, strona uczucia religijnego, pijetystycznego i miłości braterskiéj główną tu gra rolę i ztąd też tak jest miły i pociągający. Protestantyzm występuje jako bardzo potulny, skromny oddany prawie tylko miłości bliźniego, a przytém nieraz pokazuje swe blizny jako znaki swéj walki z katolicymem, nieraz też wypuści i strzałę jadem napuszczoną przeciw Kościołowi; wiele tam mówi o Panu Jezusie i wiele przytacza miejsc z Pisma św. Mamy tu przed sobą kalendarz Borka wydany przez B. Schöllnera, pastora we Wronkach. Pomiędzy innemi jest też tam „Przyczynek do dziejów Kościoła dysydenckiego w Wielkopolsce, mianowicie w miastach pogranicznych niemieckich Zdunach i Święcichowie“ przez Henschel, pastora w Zdunach, podany. Czytającemu tę rozprawkę mimowoli nasuwa się na pamięć jaki ustęp z dziejów prześladowania chrześciaństwa w pogaństwie, a przynajmniéj prześladowanie katolików przez schizmę chciwą pieniędzy; pieniędzmi musieli się dysydenci okupywać plebanowi katolickiemu, aby ich tylko tolerowano, prawa i słuszności nigdzie znaleść nie mogli, choć jéj szukali nawet u kardynała Maciejowskiego i legata papiezkiego. Po takich prześladowaniach, podczas których pastorów uciekających więziono i ścigano, zabłysła gwiazda szczęścia, gdy się ujęły za dysydentami Rosya, Prusy, Anglia, Dania, Szwecya; za ich opieką przyznano w traktacie warszawskim r. 1768 wolność innowiercom w Polsce. Inny ustęp pod napisem: „der Gustaw Adolph-Verein“, tak pisze: „Pole pracy tego stowarzyszenia jest bardzo wielkie, a robotników mało.“ Ile ono już zdziałało i jeszcze działa, o tém świadczy też w naszéj prowincyi niejeden kościół, niejedna szkoła. Może sam łaskawy czytelniku do wielkiéj wdzięczności jesteś obowiązany temu towarzystwu, bo bez jego pomocy nie byłbyś jeszcze miał kościoła w twéj gminie, bez niego byłyby twe dzieci pozbawione nauki we wierze twojéj i w twoim

ojczystym języku. Dziwna rzecz, w czasach dzisiejszych myśmy głowę podnosić powinny, bo widzimy znaki, które na nowo stawia rzymsko katolicki Kościół wszystkich krajów. On zdaje się właśnie naszą prowincyą okolił siecią dobrą i mocną, której nić zbiega się we fundamentach nowo założonych klasztorów. Stowarzyszenie Gustawa Adolfa jest tedy jedyne, które wysoko trzyma chorągiew ewanielickiego wyznania, aby ewanieliczne ziarno korzenie swe daleko i głęboko zapuścić mogło. Stowarzyszenie Gustawa Adolfa jest to tylna straż, która zbiera niedobitki w walce z innowiercami na śmierć przeznaczone i karmi i opatruje prawdziwém uświęcającém słowem bożem i sakramentami. Zadanie, jakie aniołowi gminy sardyńskiéj nałożono, było (Objaw. 3. 2) „bądź czujny, a utwierdzaj inne, co umrzeć miało, jest téż twojem i mojem zadaniem“; a jak spełniliśmy je? Również czule przemawia ten kalendarz w artykule o dyakonisach na Zagórzu w Poznaniu z tą tylko różnicą, że nic już nie wspomina o Kościele katolickim. — Taki duch wieje po wszystkich pismach tego stowarzyszenia.

Kiedyśmy potrącili o dyakonisy poznańskie, ciekawą pewno będzie dla czytelników wiedzieć bliższe szczegóły ich prac i zajęć. Wiadomo, oddają się one uczynkom miłosiernym, jak siostry św. Wincentego á Paulo; miejsca są przepełnione pacyentami, tak iż ma być rozpoczęta budowa dodatkowego domu na 100 łożek i 30 dyakonisek przynajmniéj. W roku minionym wszystkich było na opiece 208; 149 mężczyzn i 59 kobiet; co do wyznania było 121 ewanielików, 82 katolików, 5 Żydów. Z tych uzdrowiono 156, nieuleczonych było 6, umarło 17, a 29 zostało jeszcze na opiece. Prócz tego 5 dyakonisek pielęgnowało chorych razem przez 343 dni w domach prywatnych w Poznaniu (25 dom) i za miastem (4 domach). Dochód wynosił 5,726 talarów, a wydano z tego 3,366; resztę wzięto na pokrycie długu, którego jeszcze jest 244 talary.

Ta skrzętność i gorliwość, ta ochoczość w ofiarach, jaką widzimy w tém towarzystwie Gustawa Adolfa, prawdziwie naśladowania godna, wstydem nas ogarnie za naszą oziębłość, nasze lenistwo w sprawie religii naszej. Dziwić się trzeba, że protestantyzm tak zimny, owoc pychy ludzkiéj zdoła zagrzać ludzi do takiéj pracy, do takich ofiar; my przecież prawdę i to bozką prawdę z nieba przyniesioną mamy po sobie, my mamy ogień u nas, o którym powiedział Pan Jezus, że niczego więcéj nie chce tylko, aby się zapalił. Kościoły protestanckie tak mało potrzebują uposażenia, a jednak tyle około nich starania, którego płci piękna wielkie daje dowody; nasze zaś kościoły saméj bielizny, ileż to potrzebują, i światła, a czy istnieje przynajmniéj jedno towarzystwo pań opiekujących się choćby tylko bielizną kościelną? Szczycimy się skrzętnością, umiejętnością matek naszych, że tak piękne ozdobne zostawiły znaki swéj gorliwości o służbę bożą; lecz nie długo czas zużyje i te zabytki i przyjdziemy do tego ubóztwa, że nie będziemy mieli czém okazać, aby wspomnieć na dawną i umiejętność, i pracowitość, i pobożność Polek. Zdarzają się dzisiaj ofiary czynione kościołowi, ale czy która z pań ofiarujących coś własną uszyła ręką? Jeśli żony protestantów znalazły tyle zajęcia i pracy do uposażenia w bieliznę kościoły ich, ileż nasze panie przyczyniłyby się do upiększenia kościoła swą pracą? a przyznać trzeba, że kościół najuboższy, najskromniejszy mając bieliznę i choć nie kosztowną, ale pożądne aparaty kościelne pięknym i miłym się okaże i swobodnie modlić się w takim kościołku. Dobrzeby było, gdyby kto szczerze tém chciał się zająć. Kiedy tak sobie rozważymy tę naszą powiedziałbym nieudolność w naszéj świętéj sprawie, a wzorową, uporządkowaną pracę w przeciwnym obozie, mimowoli nasuwa się myśl, jakoby to przeznaczeniem było od założyciela nałożonem, by Kościół nasz nie tak chałaśliwym krzewił się sposobem, żeby nie tyle ludzkiéj jak bozkiéj było widać pracy i opatrzności; żeby nikt nie mógł powiedzieć, iż kościół ludzką stoi mocą. Błogosławiony Beda dobrze mówi (Lib. 4. cap. 54. in Luc. 12): „Pusillum gregem electorum ob humilitatis devotionem nominat (Dominus); quia videlicet Ecclesiam suam quantalibet numerositate jam dilatatam, tamen usque ad finem mundi humilitate vult crescere et ad promissum regnum humilitate pervenire.“ Lecz nie; grzeszną byłaby myśl taka, gdyby nas niedbałymi i leniwymi w pracy czyniła; choć takie przeznaczenie Kościoła, taka wola Chrystusa Pana, ale również i przeznaczenie nasze i wola boża, żebyśmy we winnicy nie próżnowali, boć z Chrystusem Panem współpracujemy do budowania kościoła bożego, myśmy pomocnikami, robotnikami jego, którzyśmy się z Nim na grosz zmówili......

Okólnik ks. St. Piotrowicza.

Podajemy ciąg dalszy okólnika ks. Piotrowicza:

Porucznik gwardyi książę *Chowański*, znany z gorszącego życia, w nic sam nie wierzący, a powtarzający nieustannie, „iż byle pieniądz, gotów być tatarem lub żydem“ — był głównym apostołem schyzmy i gorliwym propagatorem prawosławia, jako wojenny nbczelnik wileńskiego powiatu. Pomocnikami jego: Paniutyny, Pawłowy, wszyscy *stanowi*, żandarmi i sołtysi a mianowicie pomocnik wileńskiego sprawnika (naczelnika powiatu) tatar Jakubowski. Jaka wiara — tacy i apostołowie! Schyzmo — jakaś ty słaba! gdzie twoi przedstawiciele? gdzie twoi kapłani? czyliż prawdziwa wiara posługuje się i rozszerza jedynie tylko policyjnemi środkami? czyliż używa środków jakich ty używasz: wódki, pieniędzy i obietnicy dóbr ziemskich — a w przeciwnym razie pozbawia miejsca, grozi Sybirem, katorgą i pletnią. (Dla skłonienia ludu prostego do prawosławia używa się przedewszystkiem wódka, a późniéj różne przymusowe środki). Dajcie nam przykład moralności, rozumu, — a nie pijaństwa, złodziejstwa i rozboju, które ze zruszczeniem kraju tak się u nas namnożyły, że jak Litwa Litwą nic podobnego nie bywało. Wasi jednewiercy biednych krajowców zabijają, wieszają, palą ogniem, dobywają z nich wnętrzności... Jednem słowem grabież, rozbój, złodziejstwo wszędzie. Oto płód schizmy — oto owoce zruszczenia kraju. Z nadejściem nocy każdy gospodarz drży i oczekuje złodziei. Katolicy nie mają tu dziś swojéj własności: czego nie zabiorą różnymi kontrybucyami, podatkami i łapówkami dniem — to z pewnością rozgrabią w nocy z niebezpieczeństwem życia. Czynownicy tak się odznaczają, że najzuchwalsi rozbójnicy biorą na siebie ich mundury i pod imieniem sprawników, stanowych,

mirowych i żandarmów napadają na domy pod pozorem rewizyi, kradną i zabijają. Jaka wiara tacy i jéj wyznawcy.

Któż nie zgodzi się na to, że zruszanie takiego rodzaju było w stanie tylko rozdrażnić naród, bynajmniéj nie osiągnąwszy swojego celu. Włościanie zaraz po otrzymaniu wolności w czasie powstania 1863 r. byli obojętnemi i niewielu udział miało w buncie; ale jak tylko dotknięto się ich św. wiary, ich pasterzy i kościołów — zatrwożyli się i nieraz dały się słyszeć głosy: „dajcie nam powstanie — my pierwsi do lasu!“ — Najokrutniejsze środki nietylko nie podziałały na ich przekonania, ale przeciwnie mocniéj ich jeszcze utrwaliły w świętéj katolickiéj wierze.

Schyzma, która zaklęła się, iż w przeciągu nie więcéj trzech lat zruszczy to jest zniszczy katolicyzm do gruntu, widząc, iż ani jednego kroku naprzód nie robi, ale w tył się cofa, ponieważ utraciła całe zaufanie w narodzie, wstrzymała się sama nie wiedząc co robić. Lecz szatan nie śpi: „jako lew krwi pragnący szuka kogoby pożarł.“ Otóż ten stary wojownik, król ciemności ujrzawszy schyzmę w tak opłakanym stanie: „co tobie córko ukochana?“ — zapytał. Ach ojcze, wszystkie plany nakreślone przez Murawiewa zmarnowały się; ci opętani ani na krok nie posunęli się naprzód. Litwa Litwą, katolicy katolikami. Być nie może powiedział Ojciec — ty widać kochana inaczéj coś zrobiłaś. Murawiew w zasługach swoich jest pierwszym — on nie myli się. Czekaj — rozpoznam. I oto władca podziemi zagrzmiał w pośród swych posiadłości: „Grafie Murawiewie! tyś u mnie po nad wszystkiemi a oszukałeś mnie“ i głaszcząc go nieustannie swą ognistą ręką, mówił: „wszystkie środki przepisane przez ciebie córka moja spełniła, a katolicy katolikami.“ Ośmielony taką poufałością i czułemi słowami króla piekieł z kolei wiekopomny mąż zawołał: „Ja zostawiłem tam przecie trzech zaufanych na czele katolickiego duchowieństwa Poco się do nich mięszają mali jak Chowański, Iwanowy i ludzie bez krzyżów. Oni to wszystko popsuli. Niech zwrócą się do mojéj kapituły — ona im wszystko urządzi. Ponieważ ja sam jestem chrześcianinem i uczyłem się Piśma świętego. Cóżby zrobili uczeni i Faryzeusze bez Judasza Iskaryoty? Czyżby Unia przyłączyła się do prawosławia, gdyby nie Siemiaszki, Zubki i Gołubowicze?“ Dosyć, dosyć zawołał król ciemności — a rozkazawszy swoim dworakom obsypać grafa wszelkiemi przyjemnościami w jakie obfituje piekło, udał się do schizmy i powtórzył je troskliwie wszystkie wyrazy nieboszczyka naczelnika — kraju. Schizma wysłuchawszy uśmiechnęła się. Porzuciwszy lud wzięła się na seryo i podstępnie do duchownych. Daléj szukać w pośród nas Siemiaszków, Zubków i Gołubowiczów, jednem słowem Judasza Iskaryoty. Nie potrzeba było szukać — wskazał ich sam Murawiew.

A teraz parę słów dla nich. Lat temu pięćdziesiąt, u nas w Wilnie w klasztorze wygnanych przez Murawiewa Wizytek mieszkał biedny malarz nazwiskiem Żyliński. Prócz pokojów zajmował się on malowaniem kościołów i czyszczeniem obrazów. Przy licznéj familii trudno było malarzowi choć byle jak wyżyć w mieście, zakonnice więc znając jego nędzę dawały mu nietylko mieszkanie ale i życie. W gronie jego rodziny znajdował się chłopiec imieniem Piotr, odznaczający się dziwnie bystrym wzrokiem. Dzięki temu przymiotowi chłopiec często coś znajdował. Przymiot ten z latami tak się rozwinął, że dziś, kiedy u nas najbogatsi stali się biedakami, syn biednego malarza posiada przynajmniéj 200,000 rubli srebrem. Dziwna rzecz, że piszący nie zwrócili na niego dotąd swojéj uwagi. Cześć i uznanie należy się gazecie okręgu naukowego wileńskiego wychodzącéj p. t. *Wileński Wiestnik*. (*Wileński Wiestnik*) jest to ewangielia szatana, nie znajdziecie tam ani słowa prawdy). Ono pierwsza oceniła geniusz wielkiego męża i wiekopomnym piórem Tupalskiego pokazała dziwo światu.*) Któż nie posłucha bez zajęcia choć setnéj części historyi życia tak znakomitego człowieka. W blizkości klasztoru Wizytek znajdował się klasztór OO. Missyonazzy nazwany *Górą Zbawiciela*. Ojciec Piotra często tam chodził na robotę, a syn mu zawsze towarzyszył. Missyonarze mieli swoje seminaryum, a młodzi wychowańcy polubili chłopca za jego usłużność. Gdziekolwiek go posłano, wszędzie dobrze się sprawił — a młodym w to i graj. Oni więc poprosili swojego naczelnika nieboszczyka ks. Bogdanowicza by przyjął chłopca do seminaryum obiecując mu pomagać w naukach. Prośba ich była wysłuchaną.

Nauka chłopca z początku niebardzo szła sporo, z łaciną zupełnie nie mógł sobie dać rady co i dziś widać gdy mszę odprawia, i byłby z pewnością wykluczony z zakładu, gdyby

---

*) Mówiąc o Żylińskim nie podobna nienapomknąć i o Tupalskim. Są oni rówieśnikami, oba wychowywali się na „górze Zbawiciela.“ Jak tylko zamierzają spełnić ważny jaki czyn, wtedy idą ze sobą ręka w rękę, a po udaniu się interesu są tak skromni, że Żyliński wszystko przypisuje Tupalskiemu, a Tupalski Żylińskiemu. Za oczy Żyliński nazywa Tupalskiego łgarzem, intrygantem i t. p. Tupalski Żylińskiego lokajem, chytrym, łysym diabłem i t. d. Pochodzenie Tupalskiego prawdziwie Melchizedechowe: *sine patre*, *sine matre*, *sine generatione*. Poznaliśmy go lat temu dwadzieścia, kiedy nieboszczyk arcybiskup Żyliński, będący podówczas biskupem naszéj dyecezyi zwrócił na niego swoją uwagę i kazał ks. Żelejce, któremu jeszcze w tym samym roku Tupalski dobrze się odpłacił, zamknąć go w klasztorze. Lecz basowy głos jaki posiada Tupalski zmienił jego przeznaczenie i został on wikarym kościoła katedralnego w Wilnie. Zdawało się, iż na tym obowiązku będzie do końca życia — ale jak mówią: „nie rodź się bogatym, ale szczęśliwym.“

Rok 1863 dla jednych był przyczyną upadku, dla drugich wyniesienia Z początku był Tupalski zagorzałym patryotą, ale spostrzegłszy, że sprawa kiepska, a Murawiew zajął miejsce biskupa i formuje swoją kapitułę, upadł do nóg Nemekszy na którego przedtem psy wieszał i przy jego pomocy jednego dnia i godziny, razem z Żylińskim wdziali na siebie oznaki dystynkcyi. Zostawszy z wikaryusza prałatem, stał się jednocześnie właścicielem murowanego domu, zagarnął kościół i cmentarz wygnanych przez Murawiewa Bernardynów, a mało tego mając, jeszcze został asesorem rz. kat. duchownego konsystorza. Obowiązek ten bardzo mu na rękę. Biskup nasz Krasiński pewnego razu powiedział do Tupalskiego: „Tobie bracie być nie księdzem, ale komisarzem cyrkułu,“ a on nie jest komisarzem, lecz zasiada w duchownéj juryzdykcyi. W konsystorzu pracuje tak pilnie, że w przeciągu stu lat nie bywało u nas tyle spraw rozwodowych, ile Tupalski z Żylińskim i Nemekszą rozstrzyga w jednym roku. Głównym argumentem rozwodowym jest 3000 rsr. Nie było téż przykładu, żeby unieważnionym był ślub ludzi biednych. Tupalski nie wierzy w naukę tego, który powiedział: „mowa wasza niech będzie, tak, tak, nie, nie.“ Metternich głównym jego mistrzem i dla tego dar słowa u Tupalskiego nie dla tego jest by nim wyrażać swoje myśli, ale przeciwnie, żeby każdego oszukać. W oczy on i diabła ubóstwia — poza oczami i na Pana Boga nie zważa. Te słów kilka o nim są słabym rysem charakteru jego duszy i czynów. Opisywać wszystko niepodobna i nie w miejscu. Zostawmy to Bogu i strasznemu Jego sądowi. (*Przypisek ks. Piotrowicza*).

nie szczególniejsza zręczność jego. Swojem posłuszeństwem, usłużnością w sprawach gospodarskich tak spodobał się ks, Bogdanowiczowi, iż ten zgodził się na wyświęcenie Żylińskiego. licząc na to, że będzie on pożytecznym zakonowi w sprawach gospodarczych. Jednem słowem Zyliński został skarbnikiem, który to obowiązek pełnił Judasz Iskaryota. Żyliński tego tylko potrzebował. Według jego zdania rozum, moralność, sumienie, wiara, wszystko to głupstwo w porównaniu z pieniędzmi. Byle pieniądze — o resztę łatwo. W następstwie czasu zdania tego jawnie dowiódł. Czynność skarbnika pełnił on nie długo, ale korzystnie, w krótce bowiem Missyonarzów zniesiono, klasztor zamknięto, a kościół obrócono na szpital wojenny. Zamknięcię klasztoru, zmartwiło naturalnie Missyonarzów: rozstawać się na zawsze z kościołem, z klasztorem, z braćmi, z celą, w której przeżyło się kilkadziesiątków lat, wszystko to napełniło ich serca taką boleścią i smutkiem, że wszystko co ich otaczało było im obcem. Najwięcéj cierpiał naczelnik ich Bogdanowicz, który doczekał widoku upadku i zniszczenia klasztoru, w czasach swojego zarządu. Sam tylko z pomiędzy nich Żyliński nietylko nie traci przytomności ducha, ale jak lew groźny, jak mężny wojownik jest wszędzie. Ks. Bogdanowicz zwróciwszy się do niego powiedział ze łzami: „bracie! ty przynajmniéj strzeż naszego dobra.“ Klasztór Missyonarzów był najbogatszym ze wszystkich klasztorów wileńskich. Przez długie lata jego istnienia, ileż tam nie nagromadziło się wszystkiego! Lecz rzecz tém się kończy: Kościół zamknięty, klasztór pusty, a w nim milczenie grobowe, bracia wszyscy rozrzuceni na wsze strony a składy i magazyny, od których klucze były w ręku Żylińskiego stoją otworem. Przeor Missyonarzów pozostał na mieszkaniu w mieście, wielu innych księży pozostało także w Wilnie, w liczbie których był i Żyliński umieszczony przy kościele ś. Jana.

Bracia Missyonarze pozostali w Wilnie, odwiedzali ciągle swojego ukochanego Przeora, jeden tylko Żyliński nie zajrzał w tę stronę. Ks. Bogdanowicz dowiedziawszy się, iż były ich skarbnik w mieście i zdrów, a wcale mu się nie pokazuje, zaczął nabierać podejrzenia. W krótce ks. Bogdanowicza wzywają do urzędu, i wypytują się „co się stało z tem i owem w chwili zamknięcia klasztoru?“ Rzecz została nie ukończoną gdyż dotknięty podejrzeniem starzec Bogdanowicz mocno zachorował i umarł; — ale przed śmiercią powiedział te pamiętne słowa o Żylińskim: „Wypielęgnowałem żmiję w zanadrzu mojém.“

W mieście nie było miejsca dla Żylińskiego, więc wyprowadził się na prowincyę — tam był wzorowym gospodarzem. Wzniósł dwie świątynie w Solach i Raduszkowicach. Budowanie tych świątyń odbyło się w rzeczy saméj jego zachodami, ale bynajmniéj nie jego funduszami. Ks. Drawdzik np. proboszcz przy kościele Raduszkowskim zebrał na budowę świątyni kilka tysięcy rubli sr., ale przedwczesna śmierć nie dozwoliła mu zająć się budową. Po nim nastąpił ks. Zyliński i wszystkie pieniądze przeszły w jego ręce.

(Dokończenie nastąpi.)

Le Monde

zamieścił z powodu ogłoszenia konstytucyi dogmatycznéj o wierze katolickiéj następujący artykuł, który podajemy oto w tłómaczeniu polskim:

„Podczas gdy ludy niepokoją się i trawią w ciągłych przewrotach, goniąc za ideałem prawdy socyalnéj i politycznéj, a nie znajdując go, Kościół rozwija spokojnie i z dziwną zgodnością naukę, z któréj wszystkie narody mogą czerpać wiedzę i życie. Ogłoszenie pierwszych ustaw, wydanych przez Sobór Watykański, przedstawiało widok piękny i pocieszający. Ich owoce dla świata nie zaginą. Dotychczas Kościół w swych uroczystych posiedzeniach ogłosił co dopiéro prawdy już znane, takie, na które zgadzali się wszyscy katolicy. Istnienie Boga, jego różność od świata, stworzenie, dwoista natura ludzka, jéj dwojakie życie: przyrodzone i nadprzyrodzone, nie mogły być przedmiotem wątpliwości. Wszakże w jak znakomitym związku, z jaką powagą nauczycielską zostały przypomniane te zasady! z jakiém światłem i jak wzniośle!

„Główny błąd naszego wieku, z którego wszystkie inne wypływają, naturalizm, został gruntownie potępiony. Z nim pospołu upadają, nie mając logicznéj podstawy, materyalizm, ateizm, panteizm i racyonalizm. Wszystkie te systemy fałszywe i niedorzeczne, któremi zarażonych jest tyle umysłów, co się mienią wykształconymi, pochodzą w istocie z przeczenia osobnéj woli Boga, który raczył objawić się człowiekowi i powołać go do nadzwyczajnego udziału w swém szczęściu. Zwolennicy filozofii oderwanéj i niezależnéj, którzy inszego światła uznać nie chcą krom światła rozumu, odrzucając z uporem zbrodniczym oświecenie wprost z wysokości pochodzące, widzieli się doprowadzonymi do pojmowania Boga i dzieł jego ze stanowiska bardzo różnego od rzeczywistości. Ztąd to pochodzą owe szkoły prawdziwie potworne, z których kilka poza Renem się wylęgło, a które popchnęły nadużycie rozumowania aż do wniosków, burzących zmysł powszechny. W ten sposób nadwerężonym został sam rozum przyrodzony, a Sobór dopomina się o jego prawa i władzę, zatwierdzając jego doniosłość i potęgę przez jedno z najuroczystszych świadectw, jakie otrzymał kiedykolwiek.

„Wszakże temi doktrynami kłamliwemi nie przesiąkły same tylko szkoły. Sumienie prywatne, nawet wpośród katolików, niejeden od nich szwank poniosło. Również państwo, tak w teoryi jak w praktyce, doznawało tych wpływów zgubnych. Niepodobna się łudzić, żeby i dość znaczna liczba wiernych mało oświeconych, nie była straciła zmysłu i jakoby smaku do rzeczy nadprzyrodzonych. Niepodobna w zapowietrzonéj atmosferze żyć bezkarnie. Moralne usposobienie pojedyńczych ludzi w niéj się psuje. Nie za dni to dzisiejszych tylko usiłowano wyrzucić z nauki chrześciańskiéj tajemnice, a cuda z dziejów Kościoła. Chociaż nie posuwano się do potępienia bezwarunkowego jednych i drugich, — i każdy katolik wzdrygał się na tę ostateczność, — to wstydzono się ich, zostawiano im ile możności miejsce najskromniejsze. Dziś te zastrzeżenia są potępione, te lękliwości wychodzą z mody, Porzućmy, posłuszni Watykańskiemu wyrokowi, tę małoduszność niezręczną. Żyjemy w nadprzyrodzonym porządku, który obejmuje nas wszystkich, zewsząd się wylewa. Chrześcianin jest istotą nadprzyrodzoną. Zdrowa nauka Kanonów świeżo ogłoszonych powołana jest do odnowienia dziejów i do wzmacniania wiary niektórych katolików przez jéj oczyszczenie.

„Przeznaczeniem jest naukowych orzeczeń Soboru, aby późniéj wielkiego doznały rozgłosu i wywołały wa-

żne następstwa. Obecnie przechodzą prawie niespostrzeżone wśród obojętności niewierzących, których ciekawość została zawiedziona. Piłat mając Słowo wcielone przed oczyma, pytał go się: Co jest prawda? Lecz nie czekał na odpowiedź. Świat powołuje tak samo po dziś dzień Kościół przed swój trybunał i stawia mu zwodnicze pytania. A ile razy Kościół przemówi, świat go nie rozumie. Zrozumie go późniéj. Teoretyczne prawdy w końcu zawsze tryumf w praktyce wypadków znajdują. Ludy, jeżeli tylko zechcą posłuchać, dowiedzą się, że Bóg, który w niebie króluje, jest także Bogiem, co rządzi na ziemi, że twórca prawa moralnego jest równocześnie twórcą prawa politycznego i socyalnego, i że podobnie, jak nie wolno jednostce wznieść się ponad te zasady pryncypalne i nie doznające przedawnienia, a tworzyć sobie kodeksu powinności wedle własnego kaprysu, tak samo naród nie może dowolnie zmieniać praw zasadniczych i istotnych społeczeństwa.

„Zrozumieją ludy konieczne warunki życia i pomyślności państw, ocenią korzyści stałości, uległości dla władzy, porządku i poszanowania praw. Rządy poznają z doświadczenia, że nauka Kościoła w dziedzinie polityki tylko zbawienną być może. Określając wolność i władzę, naznaczając ich przywileje i granice, przyczyni się więcéj do ich zgody, aniżeli wszystkie pisane konstytucye i wszystkie plebiscyty. Pojmą ludzie, że państwo nie jest wszechmocne, że ubóstwienie państwa jest błędem i zbrodnią, że są ustawy wyższe ponad wszystkie prawa, któreby wydał monarcha lub sejm.

„Panteizm filozoficzny spłodził teorye polityczne, które chcą, aby wola ludu lub monarchy stanowiła samą istotę prawa. Jeśli wszystko jest Bogiem w wszechświecie, tedy logiczne następstwo wymaga, by wszyscy byli w państwie monarchami. Własność, rodzina, prawa najświętsze są wynikiem i grą pewnéj opinii politycznéj, co twierdzić równą jest niedorzecznością, jak bóg panteistów. Potępiając zatém doktrynalny błąd panteizmu, Sobór święty gromi i błędy antysocyalne, które są kaźnią naszego wieku, a zgubą nowoczesnych narodów.

„Wszystko to, nie lękajmy się wyrzec, mieści się w zarodku w ustawach już ogłoszonych. Albowiem, jeżeli jest Bóg różny od świata i pan świata najwyższy, to ten Bóg tym więcéj panuje nad mocarstwami ziemi, a woli jego należy się posłuszeństwo.“

Sprawa z Dziennikiem poznańskim i z kapłanem z prowincyi.

Z powodu polemiki naszéj z *Dziennikiem pozn.* i z kapłanem z archidyecezyi, który uznał za rzecz stósowną pismu poznańskiemu przybyć z odsieczą, a tak utwierdzić je w kierunku i w taktyce dotychczas wobec nas używanych, odebraliśmy od kilku szanownych kapłanów z różnych stron dyecezyi naszych listy, już to wytykające niewłaściwość wystąpienia duchownego w *Dzienniku*, już to wskazujące nam w przyjacielskiéj życzliwości uchybienia nasze. Korespondencyom tym nie możemy oczywiście odmówić miejsca w piśmie naszym. Odebraliśmy także od pana Wojciecha Hazy z Radlic, znanego z przekonań i uczuć katolickich, list polemiczny przeciw *Dziennikowi pozn.* List ten dopiero w następnym numerze ogłosimy.

Spodziewamy się, że po tylu wyjaśnieniach okaże się, po czyjéj stronie była dobra wola i sprawiedliwość, i może doczekamy się tego, że *Dziennik pozn.* już nam nie będzie dawał więcéj powodu do upominających go a koniecznych z naszéj strony wystąpień.

Oto teraz listy szanownych Braci kapłanów:

Z Dekanatu Wschowskiego.

Szanowny Redaktorze!

Czytając dwukrotne wystąpienie kapłana z archidyecezyi w *Dzienniku poznańskim* przyganiające mniemanéj niedobréj polemice *Tygodnika katolickiego*, nie mogę się powstrzymać od kilku uwag w sprawie téj w czasach obecnych nader ważnéj:

Stawiam sobie pytanie, jakie z pewnością Redakcya *Tygodnika* na samym początku miała przed sobą, kiedy podjęła się zaszczytnéj obrony zasad katolickich, t. j. pytanie: czy bronić zasad katolickich, albo ich nie bronić, a wtedy pozwalać, ażeby publicznie wyśmiewano i wyszydzano to, co jest świętem każdemu katolikowi. Rozumie się, odpowiedzieć każdy winien: bronić, ale nie raz tylko, lecz zawsze i wszędzie, z czego *Tygodnik* zaszczytnie się wywiązuje, a za co zasłużył sobie na jak najsilniejsze popieranie go w tym kierunku.

Kiedy zdanie podobne jak: *„dogmata Kościoła katolickiego sprzeciwiają się dalszemu postępowi w naukach etc.,“* podawają jako pokarm duchowny intelligencyi polskiéj, to każdy przyzna, że stąd kierunek akatolicki a raczéj antikatolicki zwolna udziela się i warstwom niższym. Bo jak łatwy wtedy wniosek, że katolicyzm, nauka objawiona, tylko dla motłochu, dla oświeconych zaś lub niedouczonych wolność sumienia a praktyki religijne o tyle tylko, o ile są środkami do celów ziemskich, przemijających. *Tygodnik* podjął się rzeczy wielkiéj, szlachetnéj: wprowadzić błądzących na tory katolickie a wiernych utrzymać w wierze św., niezawodnie zadanie piękne ale też, jak widzimy, najniewdzięczniejsze. Ażeby wykazać zawsze w czém się objawia kierunek antikatolicki, rozumie się, trzeba uważnie czytać gazety nasze, trzeba im niedorzeczności *ad oculos* postawić — to się nie każdemu podoba — bo nie każdy kocha prawdę. — Nieprzyjaciele jego bawią się w ogólniki niczego nie dowodzące, *Tygodnik* cytatami udowadnia, a jeszcze im się nie podoba. Nieprzyjaciele zasad katolickich pomijają z umysłu rzecz, o którą chodzi, a zwracają się do osobistych zaczepek, sądząc, że tem sprawę ubiją. Dla tego przejdźmy do sposobu, jakim *Tygodnik* zwalczał błędy przeciwko nauce Kościoła świętego.

Kapłanowi z archidyecezyi nie podoba się sposób czy taktyka *Tygodnika*, nazywając ją ustawiczną i zaciekłą polemiką, na którą się nie chce pisać. Że to zwalczanie błędów jest ustawiczne, *Tygodnik* temu nie winien, pocóż ustawicznie drukują niedorzeczności; że jest zaciekłe, któż udowodnił? Autor chce zaciekłości udowodnić tem, iż *Tygodnik* i mniejsze uchybienia *Dziennika* krytykuje i wytyka a ztąd, mniema, nie można przyjść do zgody niezawodnie bardzo pożądanéj. Ale w tém nie widzę zaciekłości, bo zaciekłość mieści w so-

bie złość, namiętność, złą intencyą, której przecież autor nie chciał *Tygodnikowi* przypisywać; natomiast wiemy, że *Dziennik* zwykle od małych uchybień zaczyna — niby nic — od usterek, które się duchowi katolickiemu sprzeciwiają a przy okazyi kończy na wielkich błędach, czy umyślnie czy nie umyślnie, w to nie wchodzę — dosyć że są, a co gorsza, że nigdy się nie doczytałem odwołania rzeczy wierze św. przeciwnych. Pomimo to, przyznajemy otwarcie, że *Dziennik* ma swoje zasługi, które szczerze chcielibyśmy powiększyć, gdyby w nim kierunek katolicki zawsze i wszędzie był uwydatniony, czego się ciągle jeszcze spodziewamy. Że zaś nieprzyjaciele prawdy powstawają na samych obrońców prawdy, szukając w nich przedmiotu złości swéj, to rzecz stara jak świat. Mistrzowi naszemu, który przecież w sposobie zwalczania błędów nie tylko nie był zaciekłym — choć ciągle wytykał błędy — ale świętym, pełen słodyczy, powiedziano, że ma djabła w sobie.

Więc nie taktyka *Tygodnika* winna, że nie ma zgody na polu zasad wiary św., ale ci, którzy się niemi nie posługują, czy w piśmie, czy w słowie, czy w uczynkach. Jak złe zwolna od małych i na pozór drobnych rzeczy się rozpoczyna a potem wsiąka głębiéj, tak i dobre rzeczy zwolna się przyjmują, a mianowicie zasady wiary ciągle i ciągle muszą być powtarzane i przypominane tym, którzy błądzą choćby w dobréj wierze, jeżeli *kierunek* ma być ku dobremu, bo gutta cavat lapidem.

Końcowy ustęp kapłana z archidyecezyi w nr. 102 *Dziennika* jako odchodzący od rzeczy zgoła nie był potrzebny, nawet i wtedy, gdyby się autor był obraził przypomnienieniem teol. mol. Scaviniego de correct. frat. a sądzę, że *Dziennik* i bez rzeczonego ustępu byłby umieścił odpowiedź kapłana z archidyecezyi.

Z Dekanatu Śremskiego.

Obadwa pisma polskie w Poznaniu wychodzące *Dziennik* i *Tygodnik* tak widocznie nieprzyjazne względem siebie zajęły stanowisko, iż niepodobna, aby ten wzajemny stosunek miał ujść uwagi czytelników jednego i drugiego. List otwarty *kapłana z prowincyi* umieszczony w *Dzienniku* przeciw *Tygodnikowi* przyczynił się jeszcze do poburzenia umysłów. Nie pochwalamy wcale owego kapłana, iż chcąc *Tygodnik* na dobrą naprowadzić drogę udał się do jego przeciwników i sam spokojność i łagodność zalecając, z niecierpliwością się nieco oburzał. Przy napominaniu braterskiém, chcąc błądzącego przywieść do poprawy, przedewszystkiém na to baczyć należy, aby grzeszącego nie zawstydzać, gdyż wtenczas skutek tém gorszy; co się rzeczywiście sprawdziło, bo widać, że się rozgniewał *Tygodnik* na tę naganę, słuszną czyniąc uwagę, że on również nie odmówiłby temu kapłanowi miejsca w swém piśmie dla jego listu. Co do nagany, jakoby nie dość się starał *Tygodnik* o szczegóły obecnych smutnych dziejów kościoła w Polsce, zupełnie uważam ją za niesłuszną; dowodem tego częste korespondencye, w których nas dochodzi jęk boleści i cierpień prześladowanego Kościoła; korespondenci są prawdziwie zacni i wiarogodni. — Że przecież kapłan z prowincyi wytknął niektóre wady i błędy *Tygodnikowi,* nic w tém złego, owszem za dobry uczynek uważać należy zwracanie uwagi czyjéj na jego własne uchybienia, byleby się działo w sposób prawdziwéj miłości braterskiéj, a nie w celu, aby go drażnić lub zawstydzać przed niechętnymi jemu. Gani czyli raczéj gromi autor w swym liście drobnostkowe swary *Tygodnika,* jego podejrzliwość, jego nieraz niewłaściwe wyrażenia w odprawie danéj *Dziennikowi.* Tę słabą może stronę *Tygodnika* upatrywała znaczna liczba czytelników jego; przyznać trzeba, że jego szermierstwo przypominało zapaśnika, który dla swéj niecierpliwości nie może i nie chce czekać, żeby stanowczą stoczyć walkę. To szermierstwo z niecierpliwością, które nieraz zajmowało i wiele miejsca w tém piśmie i wiele uwagi i czasu u autora gromiącego *Dziennik,* uważa niejeden za naganne. Polemika *Tygodnika* jest jednak naturalną koniecznością i nie bez pożytku; naturalną koniecznością, bo *Dziennik* z mętnego źródła czerpiąc swe wiadomości, nieraz Kościołowi katolickiemu i religii jeśli nie zupełnie nieprzychylne, to przynajmniéj *male sonantes,* potrzebuje że tak powiem korrepetytora, któryby prostował błędy i gromił złą wolę; taką polemiką dziś pewno każde pismo kościelne prowadzić musi z niejednym dziennikiem politycznym. Zresztą ta polemika nie jest i bez pożytku, bo również przyzna każdy, że *Dziennik* dla téj polemiki więcéj jest ostrożny w podawaniu nieprawdziwych wypadków i nowin, i że *Tygodnik* może nieraz powstrzymuje swawolę *Dziennika.* Jednakże sam *Tygodnik* w swéj odpowiedzi się przyznał, że za bardzo się nieraz powodował gniewem i niecierpliwością, a my jemu dodamy, że za wiele w ogóle polemizuje. Może lepiéjby było podawać wiadomości prawdziwe, a od czasu do czasu fałsze szerzone przez *Dziennik* stawiać i jemu i publiczności przed oczy, niech publiczność czytająca sama się gniewa na *Dziennik*, niech czytelnicy sami uznają błąd *Dziennika;* zresztą jak wielu nie pochwala *Tygodnikowi* jego szermierstwa, tak podobnie wielu z czytelników *Dziennika* już nietylko księża ale i świeccy i to nie ultramontanie lub Jezuici, odrażają się od niego. W tém więc myli się autor listu z prowincyi, że *Dziennik* uważa za pismo bardzo katolickie i dobre. —

W miejsce téj uwagi uczynionéj *Tygodnikowi,* że się nie stara o wiadomości z prześladowanéj przez schizmę Polski, trzeba było inne wytknąć błędy jego. Najprzód widząc nadchodzący czas wizyt pasterskich, obawiam się znów długich opisów tych wizyt i to opisów rozciągłych, nudnych, nie potrzebnych. Kiedy nasz Arcypasterz pierwszy raz objeżdżał kościoły, wzmianki o Jego wizycie mogły zajmować bardziéj jako rzecz nowa a przynajmniéj dawno niepraktykowana; dziś i lud księża z temi wizytami się oswoili, i sam Najprzewielebniejszy ks. Arcypasterz nie pragnie głośnéj wrzawy o Jego przyjmowaniu, gdyż wyraźnie to sobie zastrzegł. Z tych wizyt pasterskich dobrzeby było, gdyby *Tygodnik* podawał rozporządzenia ks. Arcypasterza, któreby mogły obchodzić i innych rządzców kościoła, i mogły zawczasu zapobiedz niejednym niewłaściwościom w innych kościołach się znajdującym. Te drobnostkowe, szczegółowe opisy wizyt pasterskich w zeszłym roku prawdziwie były nużące.

Jedno jeszcze *Tygydnikowi* wypowiem uchybienie, którem podług mego zdania czyni krzywdę czytelnikom swoim. Otóż kto pilnie czyta *Tygodnik*, pewno przyznać

musi, iż tam znachodzi multa sed non multum. *Tygodnik* lubi rozdrabniać rozprawy i artykuły naukowe; korespondencye u niego głównym zdaje się są celem; rozprawy bardzo po macoszemu traktuje. Najprzód błąd jest, że *Tygodnik* rozprawy w bardzo krótkich drukuje ustępach, tak iż tego trocha, co wydrukowane, czytający nie może ująć w całość jakąkolwiek, a tém mniéj przypomnieć sobie wątek ze zeszłego numeru, właśnie dla téj krótkości ustępów. Tak n. p. było z rozprawą ks. Wartenberga. Gdyby to jeszcze *Tygodnik* rozpocząwszy jednę rozprawę, drukował ją do końca w nieprzerwanym ciągu, ale prawie zawsze przeplata inną rozprawą, tak iż czytający nie może dojść do ładu i wielu z tych rozpraw korzystać nie może, i to jest krzywda jaką czyni *Tygodnik* czytelnikom swoim, którzy tego pożytku nie mają, jakiby mieć mogli, i samym rozprawom, które tracą wiele na wartości.

Te usterki popełnia *Tygodnik* często; zdaje się, że taka jego zasada. Wypowiedziałem je *sine ira et studio*, lecz jedynie w myśli dobréj, mianowicie, że niejeden podziela moje zdaje. Niech więc *Tygodnik* raczy uwzględnić to, i to tém bardziéj, że jako jedyne prawie pismo kościelne polskie powinno się starać, żeby nie tylko polemizować, ale i nauczać i to z pożytkiem uwzględniając mianowicie większą część czytelników t. j. duchowieństwo.

Skwapliwie udzielamy gościnności zarzutom przeciw pismu naszemu, a dodajemy, że w każdym podobnym razie pokażemy równą gotowość.

Szanowny nasz korespondent wymawia nam, że zanadto polemizujemy. Niech zechce uważać, że nie zaczepiamy i nie wywołujemy polemiki, ale w obec rozmyślnych lub nierozmyślnych napaści, objaśniamy, zaprzeczamy, rozumujemy, słowem staramy się zawsze fałsz odeprzeć i sumienia oświecić. Na coby się przydały rozprawy obszerne i uczone, gdyby tymczasem usiłowania przeciwników naszych grunt nam z pod stóp usunęły? W naszych czasach zakłóconych trzeba i spokojnéj poważnéj nauki i dyskusyi. Niech korespondent rozważy sobie dobrze słowa Ojca św. w dzisiejszej naszéj rzymskiéj korespondencyi zamieszczone, a zrozumie stanowisko i praktyki nasze.

Do stanowczéj dyskusyi myśmy zawsze gotowi; ale jéj zawsze unikają przeciwnicy nasi.

Korespondentowi nie podobają się nasze opisy wizyt pasterskich, a przecież są treściwe i tylko ważniejszych szczegółów dotykają. Wizyty pasterskie należą do objawów życia naszego religijnego i czytelnicy nasi mają prawo o nich wiedzieć, tak jak mają prawo wiedzieć o missyach, nadzwyczajnych uroczystościach kościelnych i t. d. Niech korespondent raczy porównać sprawozdania z wizyt z jakimkolwiek listem do *Dziennika* o jubileuszach nauczycieli wiejskich, o installacyach księży, o odpustach i t. d., a przekona się, że o tamtych rzeczach piszą wiele, choć nie ma co pisać, a my piszemy krótko o tém, co powinno zajmować wiernych.

Zresztą dodajemy, że dbać będziemy o jak największą zwięzłość, podając najważniejsze tylko rzeczy.

To co korespondent pisze o rozdrabnianiu rozpraw i artykułów naukowych, uznajemy za prawdziwe i będziemy się starali poprawić się w téj mierze.

Jedno zaręczenie dajemy zacnemu korespondentowi: szczęśliwibyśmy byli, gdybyśmy mogli polemikę na bok usunąć i jąć się wyłącznie spokojnych, umiejętnych kwestyi.

Czy jest to podobna bez zdrady lub obojętności w obec świętych prawd wiary naszéj, niechaj i on i każdy sumienny człowiek osądzi.

---

* **Z nad Turska.**

Szanowny Redaktorze!

Niepodobna nie uczcić w Twém piśmie pamięci jednego z sędziwych kapłanów dekanatu Pleszewskiego, któregośmy w Piątek 6 maja w Brzeziu pochowali. Był to prawdziwy Ojcuszek, pod tą nazwą i nam i świeckim znany, — starzec pełen słodyczy i łagodności, nas tu duchownych okolicznych, ogólny spowiednik. Tursk, owe sławne z pielgrzymek polskie miejsce, widział go zawsze pierwszym w konfesyonale, i nie opuszczającym takowego, dopóki tylko byli spowiadający się; — a nigdy się nie wymawiał, nigdy nie skarżył. — Ksiądz Różycki z Broniszewic dobitnie skreślił czynny żywot jego, i ostatnie jego chwile w Brzeziu. — Ś. p. Ojcuszek Jan Siwicki rozrządził téż mieniem swojém bardzo przykładnie. Nic dla siebie i próżności — ale wszystko na biedne sieroty i wszelkie miłosierne naszego księstwa zakłady. Do tego zaś stopnia skromności posunął ostatnią swą wolę, że wyraźnie sobie życzył, żeby go ziemią przysypano, bez mów i najmniejszych okazałości. — Tak jak niegdyś ks. Regens Kidaszewski, który poświęcając naukę, siły i zdrowie dla dobra drugich, wskutek poświęcenia śmierć znajdując wczesną, kazał się przy wrotach cmentarza w Strzelnie chować, aby po nim deptać można bezpiecznie.

Boleśnie też to widzieć w pismach polskich, jak chętnie nas czernią i obrzucają błotem, jak z wiedzą czy bez wiedzy, instytucye kościelne wykrzywiają, przesądy przeciwko Kościołowi nieznacznie szérzą, i miłość Kościoła powoli z serc rugują, — i wymagają od nas nadto, byśmy spokojnie milczeli, wskazując na wzór Chrystusa Pana. — Ale czyż i Chrystus Pan nie rzekł, czemuż mię bijesz? Prawda, — był czas katakumbów w Kościele, — był czas i u nas i to nie dawny, gdzieśmy milczeć musieli, a ślepo rozkazy wykonywali. — Dziś czasy inne. Kościół uwydatnia żywotność swą na Soborze, i my się zaczynamy przebudzać. Usiłują wprawdzie i dziś jeszcze, i wielcy i mali, nas do czasów Apostolskich zwracać, to jest, abyśmy boso i z kijem chodzili, abyśmy jako narzędzia światu służyli, abyśmy milczeli, kiedy nami pomiatają i nas spotwarzają, ale czas opieki nad Kościołem minął. Sami się bronić musimy, i to śmiało i dobitnie, jeżeli chcemy, aby nas i Kościół szanowano. Wyraźny tego przykład wskazuje Berlin, owa protestantyzmu metropolia. — Wszak niedawno temu jeszcze wstydzono się nazwy katolika. Dziś gorliwy jeden ksiądz i jego pisemko, zupełnie społeczeństwo tameczne przetworzyło. — Tak więc *Tygodniku* drogi, idź drogą, którą dotąd szedłeś, a bądź przekonany, że przeważna większość duchownych z Tobą. — *Diligite homines, interficite er-*

rores. To hasło św. Augustyna jest Twojém, jest naszém, i było oraz ś. p. Ojcuszka. — Ludzi wszystkich kochać, ale błędy i przesądy, szczególniéj przeciwko Kościołowi, czy to w dobréj czy w złéj intencyi szerzone, zabijać i mordować winniśmy. — Choć świat nas za to oplwa i błotem obryzga, myśmy słudzy Chrystusa, a dwom panom i światu i Chrystusowi chcieć służyć, rzecz niemożebna. — Ś. p. Ojcuszek Siwicki, przez długi przeciąg życia pracował. — To też na pogrzebie jego widzieliśmy, prócz patrona miejscowego kościołka, okolicznych obywateli, a nawet sąsiedniego obywatela protestanta, którzy z widoczném zajęciem o jego zasługach sobie opowiadali, i z widoczném współczuciem i przejęciem w kościele się znajdowali. — *Requiescat in pace.*

Wiadomości potoczne.

— W ostatnim numerze kościelnego Dziennika urzędowego czytamy, że ks. Paweł Kantorski, dotychczasowy proboszcz w Mokronosie, został instytuowany na kustosza kollegiaty św. Maryi Magdaleny w Poznaniu, i że zarazem wszedł do konsystorza jeneralnego jako tłomacz. Jak słyszymy, beneficyum w Mokronosie nie zostanie na teraz obsadzone, ale będzie w administracyi, a to dla ulżenia mocno obciążonéj parafii.

— *Dziennik kościelny urzędowy* podaje także, że ks Cichowski Adam został assystentem w registraturze, a ks. Tłoczyński Apolinary kalkulatorem.

— Ks. Biegański Tomasz wikaryusz w Kołdrąbiu umarł nagle 22. kwietnia po 8 latach kapłaństwa.

— **Odebraliśmy co dopiero kilkadziesiąt exemplarzy nowo wydanéj w Warszawie: Postille mniejszéj ks. Jakóba Wuyka 2 tomy, 8vo m. Wydanie to, wierny przedruk pierwszego wydania w Poznaniu 1579 r., jest nader staranne; papier trwały. Cena 3 tal.**

— **Mamy również kilkadziesiąt exemplarzy wybornego dzieła: Rozmyślania dla kapłanów, ks. Chaignon, tłomaczenie w Warszawie, tomów 5 czyli 12 zeszytów. Cena exemplarza 8 tal.**

— Stósownie do przepisów odbyło się dnia 1go maja (w niedzielę „Dobrego pasterza“) ćwierćroczne walne zebranie połączonych konferencyi poznańskich i jerzyckiéj Towarzystwa św. Wincentego. Prezydyum honorowe zajął dawniejszy Prezes Rady Wyższéj Jks. Profes. Antoni Brzeziński i rozpoczął posiedzenie zwyczajną modlitwą. Nastąpiło pobożne czytanie, po którém przemówił Jks. Kubowicz, Prezes Rady Wyższéj, do nowowstępujących członków. Po wyczerpnięciu programu wedle statutów, powstał jeszcze raz Jks. Kubowicz i przemówił do zgromadzonych współbraci o przeniesieniu ciała św. Wincentego a Paulo i o znaczeniu drugiéj niedzieli po Wielkiejnocy dla Towarzystwa św. Wincentego. Następnie zebrano składkę i posiedzenie zakończono.

— *Dziennik poznański* (num. 105) w tak zwanym „Przeglądzie dziennikarstwa polskiego“ oświadcza, że z *Tygodnikiem katolickim* nie będzie już staczał bojów, i podaje dwa do tego powody: raz, iż się „przekonał, że wszelka dyskusya spokojna i beznamiętna jest z nami niemożliwą“, a powtóre *(co więcéj,* pisze *Dziennik)* „że znaczna część zacnego duchowieństwa naszego bynajmniéj naszych gwałtownych a ustawicznych względem niego wycieczek nie podziela“.

Dziennik nigdy z nami dotąd porządnie nie dyskutował, więc jakim prawem pisze tak, jak gdyby kiedykolwiek próbował uczciwéj dyskusyi. W podobny sposób mogłoby się wyrazić tylko pismo znane ze sprawiedliwości i bezinteresowności. Jeśli zaś jego wyrazy znaczą, że zaniecha napaści osobistych na naszych współpracowników, to przeciw temu nic nie mamy do nadmienienia i tylko go musimy wezwać raz jeszcze, aby pomny na obowiązek zadosyćuczynienia, odwołał po prostu obelżywe a na niczem nie oparte oskarżenia.

Drugi powód, jakoby znaczna część duchowieństwa była za *Dziennikiem*, potrzebuje dopiero udowodnienia.

Dziennik w końcu „szczérze życzy we własnym naszym interesie“ (wspaniałomyślna to łaska pańska!), „byśmy zmienili obecny nasz kierunek“.

Oświadczamy: niech w *Dzienniku* ustaną napaści na Kościół, na instytucye kościelne, na osoby i rzeczy kościelne, niech się zmieni dotychczasowy niepewny albo wrogi katolickiéj wierze kierunek, a *Dziennik* nie będzie potrzebował skarżyć się na nasze tak zwane zaczepki. My się do jego politycznych horoskopów zgoła mięszać nie pragniemy.

— W Wielką Sobotę Ojciec św. dawał posłuchanie bardzo znacznéj liczbie wiernych z rozmaitych krajów. Od 2 do 3 tysięcy osób zgromadziło się dnia tego w sali Watykanu, zwanéj salą Kart geograficznych, około godziny 5éj popołudniu. Pius IX., w towarzystwie Mgra Pacca, przeszedł wzdłuż szeregów klęczących wiernych, jedném ogólném błogosławieństwem udzielił odpust trzymanym przez nich medalom, różańcom itd., a w końcu zatrzymawszy się pośrodku sali, rzekł:

„Zbliża się chwila, w któréj opuścicie Rzym, do któregoście na obchód świąt wielkanocnych przybyli: chcę wam zostawić pamiątkę, którąbyście mogli przechować na zawsze; to rada, którą Ojciec wasz znajduje w słowie świętem, słyszanem przez was wczoraj, w czasie nabożeństwa. Czytano wam, iż Pan nasz Jezus Chrystus, spełniwszy wszystkie przepowiednie proroków, a męczeństwem swojém zbawiwszy i odkupiwszy świat, wyrzekł to ostatnie słowo: *Consummatum est!* (wykonało się.) Owóż w tém słowie pańskiem ostatniém chcę szukać dla was nauki, któréj pamięć przechować macie. Starajcie się żyć w taki sposób, abyście zawsze spełniali wszystkie przepisy Ewanielii, abyście, uczęszczając do Sakramentów św. i sprawując się tak, jak na dobrych katolików przystało, mogli w spokoju oczekiwać śmierci, mówiąc: *Consummatum est.* Aby zostawać w tém usposobieniu umysłu, nie traćcie nigdy z oka nauk Kościoła. Unikajcie rady złych, to jest świata, w którym postawieni jesteśmy. Strzeżcie się tych zwyczajów nieporządnych, które wiodą do zapoznania wszelkiéj powagi, a co uczynicie dla siebie samych, czyńcie też i dla tych, którzy was otaczają. Baczcie, by ich nie dotknęła zaraza. Każdy obowiązany jest pracować na korzyść dobra, według sił własnych, a **katolicy powinni się jednoczyć ku odpychaniu złego.**

„Czyż sądzicie, że nie czyniłem wszystkiego, co było

możebném, nie mówię możebném w ogóle, ale możebném dla mnie, aby powstrzymać ogólne zepucie i przeciwstawić wiarę niedowiarstwu i pysze? starajmy się wszyscy przybrać za regułę postępowania to ostatnie słowo Chrystusa i żyjmy tak, aby każdy z nas mógł wyrzec na łóżku śmierci: *Consummatum est*. Tym sposobem będziemy pewni, że się znów ujrzymy, jeśli nie na téj ziemi, to w niebie, a wtedy już na zawsze! Oto jest rada, jaką daje wam Ojciec wasz, abyście ją wynieśli w sercach waszych i skorzystali z niéj."

Po skończeniu téj krótkiéj allokucyi, Ojciec św. po raz ostatni udzielił obecnym błogosławieństwo i odszedł. Powstały tysiączne okrzyki na cześć Piusa IX. i długo jeszcze trwały po jego odejściu.

— Korespondent rzymski do *Czasu* pisze:

Wystawa jeszcze na miesiąc, to jest do końca maja, została przedłużona. Nie jest ona bardzo świetna na oko, lecz są prawdziwie piękne rzeczy dla znawców. Malarstwo głównie celuje arcydziełami dawnemi, przy których sztuka dzisiejsza bardzo słabo odbija. W rzeźbiarstwie są piękniejsze rzeczy, zwłaszcza świeżo zmarłego mistrza Teneraniego. Przy nim zaszczytne miejsce zajmują prace Oskara *Sosnowskiego*, mianowicie olbrzymia grupa zdjęcia z krzyża, święty Piotr, Matka Bozka z dzieciątkiem Jezus na kolanach, anioł zmartwychwstania, i mała płaskorzeźba Matki Bozkiéj także z dzieciątkiem Jezus. Słyszałem, że te prace są na sprzedaż, ale skromny artysta nikomu się nie nastręcza, jakby się bał powodzenia i pochwał. Nie bez talentu téż zrobiona mała figurka gipsowa młodego rzeźbiarza *Kucharzewskiego*, przedstawiająca świętego założyciela zakładu Dzieciątka Jezus w Warszawie. Z malarzy polskich najwięcéj robót wystawił *Drewaczyński*, tercyarz Dominikanów, zwany w zakonie *fra'Angelico*. Wznawia on rodzaj średniowiecznego malarstwa, więcéj tchnącego duchem chrześciańskim, który, niestety, całkiém prawie ustąpił naśladownictwu wzorów pogańskich, plastyczną tylko pięknością celujących. Koronowanie Matki Bozkiéj, święty Brunon, odrzucający ofiarowane sobie arcybiskupstwo, i wnętrze klasztoru kartuzów skromnie a wdzięcznie odbijają od effektowych obrazów nowożytnych. *Postępski* dał na wystawę duży obraz Piusa IX. starannie wykończony.

Główną wartość i bogactwo wystawy stanowią rozmaite przyrządy liturgiczne, naczynia złote, ornaty, mszały i t. d. Rękodzielnie i wyroby fabryczne francuzkie pierwsze tam miejsce trzymają. Pod względem sztuki drukarskiéj i rytowniczéj zaszczytnie odznaczają się Niemcy. Mówią, że wkrótce ogłoszone zostaną nagrody.

— W Wilnie wychodzi *Zbiór Archeograficzny*, który doszedł do VIgo tomu. Publikacyi téj nie odbieramy tutaj i szkoda. Jest ona tendencyjna, zawzięcie antypolska, jak o tém wiemy od osób kompetentnych, zawiera przecież bardzo ważne dokumenta.

Aby zwrócić uwagę na wielkie znaczenie *Zbioru Archeograficznego* i zachęcić pracowników naszych do czerpania i w tém źródle, przytaczamy artykuł, jaki owego VImu tomowi *Wileński Wiestnik* poświęcił. My ten artykuł powtarzamy z *Dziennika Warszawskiego* (Nr. 88). Oto jego brzmienie:

U każdego, kto choć cokolwiek zajmuje się przeszłemi losami miasta Wilna i północno-zachodniego kraju, obecnie leży niezawodnie na stole VI tom „Zbioru Archeograficznego", wydawanego przy zarządzie wileńskiego okręgu naukowego. Część dokumentów, zebranych przez pp. Jeleońskiego i Demjanowicza, dotycząca starożytnéj (do 1595 r.) historyi prawosławnych cerkwi m. Wilna, niewątpliwie i jasno świadcząc o ich liczności, o gorącéj gorliwości dla nich tak znakomitéj arystokracyi rusko-litewskiéj — książąt i księżn Olszańskich, Ostrogskich i t. d., — jak i prostych mieszczan wileńskich, świadczy zarazem o sile i potędze w starym Wilnie, starożytnych jego mieszkańców, — prawosławnych rosyan. Druga najważniejsza i najznaczniejsza część tomu VI „Zbioru Archeograficznego", wyjaśnia walkę prawosławia z unią, a szczególniéj najdramatyczniejszą jéj chwilę, to jest wypadki 1608 i 1609 r., kiedy ogólny ruch całego duchowieństwa wileńskiego, pod przewodnictwem archimandryty klasztoru św. Trójcy, Samuela Senczyły, i protojereja katedralnego kościoła Panny Maryi, wikaryusza metropolity, Bartłomieja Żaszkowskiego, doprowadził prawie do całkowitego zniesienia unii w Wilnie. Wewnętrzne pobudki głównych osób działających, strach i obawy, jakie przejmowały duchowieństwo i całą prawosławną ludność Wilna, w obec łacińskiego kierunku drugiego metropolity unickiego, Ignacego Pocieja, — wszystko to możemy nie tylko badać, ale i na nowo odczuwać, mając pod ręką oryginalne dokumenta magistratu Wilna innych władz sądowych, pisane żywą ruską mową z początku XVI wieku. Przy pomocy innych, przedtem wydanych dokumentów, mamy teraz możność badać dzień po dniu bieg walki, którą duchowieństwo prawosławne, bractwo św. Trójcy i mieszczanie miasta Wilna, prowadziły za swe prawa i zabierane im świątynie. Możemy widzieć, jak pod klasztorem św. Trójcy gromadzi się groźny tłum ludu, z członkami wileńskiego ratusza na czele, dla zaprotestowania przeciw pogwałceniu ich przywilejów, nadanych przez poprzednich królów, przed urzędnikiem królewskim, który wprowadza do klasztoru wychowańca jezuitów Rudzkiego; możemy widzieć nazwiska szanownych wileńskich kapłanów, szlachetnych książąt i magnatów litewskibh, nazwiska wytrwałych w swéj wierze kupców i mieszczan wileńskich, którzy następnie stawili się z protestacyą sądową formalną do ratusza wileńskiego; możemy czytać samą protestacyę przez nich ułożoną; możemy widzieć wzrastającą niespokojność metropolity unickiego, z własnych jego listów do króla, pod władzę którego oddaje on przeklętego przez niego Senczyłę do dalszéj ,,egzekucyi", z jego odezw do obywateli wileńskich, których zapewnia, że nie ma zamiaru wprowadzać żadnych zmian łacińskich do kościoła prawosławnego; samo rozwiązanie sprawy, przeniesionéj na sejm, potem do głównego trybunału sądowego wielkiego księstwa, a potem na sąd króla, przedstswia się nam w oryginalnem doniesieniu urzędników królewskich, zawiadamiających o zabraniu prawosławnym i oddaniu Pociejowi cerkwi wileńskich, przy téj sposobności wyliczonych. W „Zbiorze" także po raz pierwszy został wydrukowany wyrok katolickiego sądu duchownego i królewskie zatwierdzenie tego wyroku, na mocy którego zabrano prawosławnym ich świątynie.

Wileń. Wiestn. nie zrzeka się obowiązku podania o ile można najspieszniéj szczegółowego sprawozdania o treści tomu w tak wysokim stopniu ciekawego głównie dla mieszkańców Wilna.

W obecnym numerze, uważamy za właściwe, podać czytelnikom, którzy mają pod ręką VI tom „Zbioru", dwa dokumenta, które mogą stanowić niejako jego dopełnienie i pewne objaśnienie; obydwa dokumenta ciekawe są już z tego powodu,

że pisane są w kształcie urzędowych doniesień z samego miejsca działania, to jest z Wilna, przez osobę, która miała, jak się okazuje, znaczny udział w sprawie zabrania prawosławnych cerkwi na rzecz unii, mianowicie przez nuncyusza papiezkiego Franciszka biskupa Foligno (Fulginensis), z 1606 r., zastępującego miejsce znanego z historyi fałszywego Dymitra, nuncyusza Rangoni. Doniesienia te adresowane do kardynała Borghese, pisane są w języku włoskim i zamieszczone były przez Theinera w trzecim tomie jego „Pomników, wyjaśniających historyę Polski i Litwy“ (Rzym, 1863 r.). Dotąd nikt, z historyków unii, o ile nam wiadomo, nie korzystał z listów nuncyusza papiezkiego, tymczasem zawierają się w nich niektóre szczegóły, i chociaż drobne lecz ważne rysy, nie znajdujące się w innych źródłach.

Czytelnika niezawodnie nie zadziwią i nie zgorszą szorstkie wzmianki, o „upartych i złych odszczepieńcach“, napotykane w listach nuncyusza papiezkiego. Wszystkim wiadomo po czyjéj stronie była prawda i sprawiedliwość. Z doniesień drugiego nuncyusza papiezkiego, już pod synem Zygmunta III, moglibyśmy przytoczyć oryginalne przyznanie samego króla Władysława IV, że unia od samego początku nie miała potrzebnéj podstawy, ponieważ była uorganizowana bez wszelkiéj zgody dobréj części ludu, która była niezbędna dla takiéj ważnéj zmiany; że samo duchowieństwo (musimy dodać od siebie, tylko kilka osób), zgodziło się na nią, mając przy tem na celu osobiste korzyści *). „Uparci i źli odszczepieńcy“, z bardzo małemi wyjątkami, wcale nie zbaczali z drogi prawnéj i legalnéj protestacyi na drogę gwałtu. Tylko jeden wileński obywatel, Jan Tupeka, o zamachu którego na życie metropolity Pocieja, wspomina pierwszy z podawanych tu dokumentów, doszedł do tego ostatniego stopnia rozjątrzenia, który skłonił go do podniesienia ręki na bliźniego. Lecz kościół prawosławny nigdy nie myślał usprawiedliwiać tego postępku, i prawosławni obywatele Wilna nigdy nie czczcili pamięci Tupeki, jako pamięci męczennika.

Nuncyusz papiezki utrzymuje, jakoby na sejmie 1609 roku postanowione było, aby spór pomiędzy prawosławnymi a unitami rozstrzygnięty był przez sąd mięszany, to jest składający się z osób duchowieństwa katolickiego i równéj liczby deputatów świeckich. Prawosławni oskarżali unitów o podrobienie konstytucyi sejmowéj i mówili, że na sejmie postanowione było poruczyć ten spór sądowi świeckiemu głównego trybunału. Jak było w saméj rzeczy, dowiadujemy się z procesu panny Haraburdzianki z metropolitą unickim za zbudowanie prawosławnéj cerkwi w Pińsku. W jednym z dokumentów dotyczących tego procesu, zamieszczonym także w VI tomie „Zbioru archeograficznego“ znajdują się następujące dane: Na sejmie rzeczywiście było postanowione, że spór pomiędzy prawosławnymi a unitami ma być rozstrzygnięty przez sąd głównego trybunału, lecz przeciwko temu zaprotestował Ignacy Pociéj w warszawskim sądzie grodzkim; w skutku tego do konstytucyi zrobiona była taka „przyszywka“, że dla sprawy takiego rodzaju instancyą sądową będzie forum „sądu mięszanego“ (compositi judicii); przeciwko nieprawemu dopełnieniu znów zaprotestowali niektórzy prawosławni posłowie na sejm, jako to: książę Bogdan Ogiński i pan Teodor Obuchowicz, wpisawszy w swéj protestacyi „artykuł“ sejmowéj konstytucyi w pierwotnym jego kształcie.

Nuncyusz papiezki powiada, że nie można było oddawać na rozstrzygnięcie sędziów, z których większa część była heretykami, to jest protestantami, sprawy, w któréj zamięszane były interesa tronu papiezkiego. Jakąż wartość miał potem wyrok, wydany przeciwko prawosławnym przez dwóch wileńskich katolickich kanoników i jednego „plebana“ dyecezyi żmudzkiéj, których nazwiska znajdują się w nagłówku dokumentu, zawierającego decyzyę, potwierdzoną przez Zygmunta III. (patrz Nr. 70 VI. tomu „Zbioru archeograficznego“)? Wyrok wydany był nawet nie przez sąd mięszany, jak wymagała druga redakcya konstytucyi sejmowéj, a przez samych duchownych sędziów katolickich, dla tego że świeccy reprezentanci wielkiego trybunału, którzy powinni byli wraz z kanonikami i plebanem utworzyć sąd mięszany, nie stawili się na ich wezwanie, uznając „forum dla roztrząsanéj sprawy tylko w całkowitym świeckim składzie głównego trybunału.

— Czytelnicy nasi przypomną sobie, że korespondent pseudo rzymski *Tygodnia* rozszerzał się wymownie nad tém, co ksiądz biskup Strossmayer miał na Soborze przeciw zakonowi Jezuitów powiedzieć. Otóż to samo co w *Tygodniu*, umieścił on także i w *Pall Mall Gazette*, do któréj jak wiadomo pisuje. Obecnie znajdujemy w dziennikach zaprzeczenie stanowcze tym wymysłom, podpisane przez lorda Denbogh. Z listu szlachetnego lorda wyjmujemy co następuje:

„Znalazłem w kolumnach *Pall Mall Gazette* dramatyczne a bardzo szczegółowe opisanie sceny, jaka niby miała miejsce w Watykanie. Korespondent zaręcza, że ks. biskup Strossmayer na zebraniu Soborowem piorunująco przeciw Jezuitom wystąpił, że napiętnował ich regułę i ich maksymy i co ważniejsza, że ich oskarżył, iż są sprawcami wszystkich obecnych kłopotów Kościoła. List, mówi daléj, o zdziwieniu ojców Soboru i o poważnéj postawie Jenerała Jezuitów, któremu zresztą wkłada w usta oświadczenie, jako ubolewa nad wybrykami polemicznemi pisma *Civilta* i jako tém cięższéj czuje się niemi dotknięty, że nie widzi sposobu zaradzenia tym nadużyciom.

„Niedorzeczność tego opowiadania bije w oczy, mimo to chciałem sam wszystko sprawdzić i udałem się do kilku biskupów i do O. Jenerała. Wszystkich zdziwił list w *Pall Mall Gazette* zamieszczony, wszyscy dali mi zaręczenie, że zawarte w nim szczegóły są najniegodziwszem kłamstwem od początku do końca. Nie tylko ks. Strossmayer nie odezwał się oskarżająco przeciw Jezuitom, ale nawet ani on ani żaden mówca najmniejszéj o nich nie uczynił wzmianki. Oprócz tego, co się tyczy Jenerała Jezuitów, upewnił on mnie do oświadczenia publicznie, że wyrazów, które mu przypisują, nigdy i nigdzie nie wyrzekł.“

— Wielu pisarzy przeciwnych nieomylności, powoływało się na św. Tomasza z Akwinu; owóż O. Aleksander Reali Dominikaninin, rektor w kolegium dominikańskim św. Tomasza w Rzymie ogłosił za przyzwoleniem Jenerała Zakonu ważne pismo pod tytułem: *Św. Tomasz z Akwinu i nieomylność papieży.* W niem tekstami dowodzi, że św. Tomasz nauczał, iż papieże są nieomylni, i że téj nauki zakon Dominikański trzymał się zawsze.

---

*) Theiner, Vetera Monumenta, III str. 399.

Nakładzca i Redaktor ks. Stagraczyński w Poznaniu. — Czcionkami drukarni Tygodnika katolickiego (A. Schmaedicke.) w Poznaniu. W komisie L. Streisandta w Grodzisku.